

Muhurthamartendasadik

गुरुर्नमार्त्तडसटीकप्रारंभः श्रीः॥

1184

20/9

1567

18

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ मांतेजोवतुवाचनः पादैर्जोडयतमोहरः ॥ वृत्तबद्धतनुः सेवोसीष्टोविश्वभावनः ॥ १॥ अर्थद्वयवाची ॥ तत्रप्रथ
 मसूर्यपक्षे ॥ मांतेजः श्रीसूर्यः तोस्माकं वाचवाणी अवतुरक्षतु ॥ किंलक्षणोमांतेजः ॥ वृत्तबद्धतनुः ॥ वृत्तमंडलेचक्रातनुयस्यसतथा ॥
 तथाचस्मृतौ ॥ सरोखचक्ररविमंडलेस्थितं कुशेशयं कांतमनेतमच्युतमित्यादि ॥ तथाचश्रुतिरपि ॥ एष एतस्मिन्मंडलेयुरुषः सो
 निरित्यादि ॥ पुनः किंलक्षणः ॥ पादैः किरणैः ज्याडयतमोहरः ॥ जाडयं पातकं शीतवानतमो धकारस्तद्वरतीतिसतथा ॥ पुनः किंल
 तः ॥ सेव्यः सेवितुं योग्यः सेव्यः अभीष्टफलदातृत्वात् ॥ पुनः अभीष्टदः सेवितः सन् अभीष्टदायित्यर्थः ॥ पुनः विश्वलोचनः ॥ विश्वं लो
 च्यते अनेनेति विश्वलोचनः ॥ लोकचक्षुर्गृह्यैरदृश्यादित्यदृश्ये उक्तत्वात् ॥ प्रकाशकत्वादिश्वलोचनः ॥ ॥ अर्थग्रंथपक्षे ॥ मांतेजो मुहूर्तमांते
 जः तः वाचं अवतुरक्षतु ॥ किंलक्षणः ॥ वृत्तबद्धतनुः वृत्तानि शार्दूलप्रहर्षिणी शार्दूलविक्रीडितादीनि नुद्धरतीतिसतथा ॥ पुनः किंलक्षणः ॥
 सेव्यः निरंतरपनीय इत्यर्थः ॥ पुनः किं अभीष्टदोयथोक्तमुहूर्ते कृत्यकरणादसौष्टव्यसिद्धिकारीत्यर्थः ॥ पुनः किं विश्वलोचनः समयं प्रका
 शकत्वात् कुर्वे मुहूर्ते टीकां मांतेजवच्छुभां ॥ इत्येवमाकल्प्यमेतेन दिव्यादिप्रारूपवैश्वस्य ॥ इहशास्त्रेतावत्संबंधाभिधेयप्रयोजनान्युच्यते ॥
 आब्रह्मादिविनिश्रुतमिदं वेदांगमिति संबंधः ॥ उक्तं नारदमुनिना संहितायां ॥ वेदस्य निर्मलं चक्षुर्ज्योतिः शास्त्रमनुतमं ॥ अस्मिन्शास्त्रे

संबंधो वेदांगधन्यत इति ॥ अत्राद्युक्तं ॥ पूर्ववाक्यार्थमादाय ग्रंथो यं राचिते लघुरिति ॥ व्याज्यतश्चर्तुलं त्रगोचरगर्भाधानादिसंस्कारविवाहा
 र्ग्याधानयात्राभिप्रातः प्रायश्चित्तं यद्गोचरसंक्रांतिकथनमभिधेयं ॥ तथाचनारदः ॥ अस्मिन् ग्रंथे च जगतः शुभाशुभनिरूपणमिति ॥
 अस्मिन् प्रयोजनं मुहूर्तेर्नानाकार्यसाधनं ॥ अस्य सम्पत्कृत्तानां मोक्षप्राप्तिरिति वा ॥ किमेभिरुक्तैरित्यत्रोच्यते ॥ नृणां संबंधाभिप्रयोजन
 कथनाद्यास्त्रे प्रवृत्तिर्जायते ॥ उक्तं च ॥ सिद्धिः श्रोतुः प्रवृत्तानां संबंधः कथनाद्यतः ॥ तस्मात्सर्वेषु शास्त्रेषु संबंधः पूर्वमुच्यते ॥ किमेवाभिधे
 यस्यादिति पृष्टस्तु केनचित् ॥ यदि नो प्रोच्यते तस्मै फलं शून्यं तु न द्रवेत् ॥ इहशास्त्रे कस्योधिकार इति प्रोच्यते ॥ द्विजस्यैव ॥ द्विजेरेवाध्य
 यनीयो ज्ञातव्यश्च ॥ तथोक्तं भास्करीयशिरोमणौ ॥ तस्माद्विजेरध्ययनीयमेव पुण्यं रहस्यं परमं पवित्रं ॥ योज्योतिषवेति नरः ससम्य
 क्कथमार्थकामांस्तु सते यशश्च ॥ शिष्टास्त्वावच्छास्त्रारंभेषु सविरिभाहिदोषेष्वतरायप्राप्तौ सत्यां धर्मेण पापमनुदतीति श्रुतिश्रुतिसिद्धं ॥
 प्रयोजनमास्थाय ॥ स्वस्तिनद्रेद्रोवृक्षवा इति श्रुतिचिंता ॥ ग्रंथस्थानिः प्रसूहपरिसमाप्तये मैगलमाचरात् ॥ तस्मान्माध्यादिनीयजोब्रा
 ह्मणो नारायणो नारायणरूपावाप्तमतिज्यातिः शास्त्रसंहितास्कंधाविकीर्तुरशेषप्रसूहोपशान्तये अस्मिन्तदेवतानमस्कारलक्षणं
 मैगलपूर्वकं ग्रंथकरणप्रतिज्ञां प्रहर्षिण्याह ॥ प्रतिजानीते ॥ ॥ सिद्धोद्युमितीमिदं चक्रमंबां श्रीविष्णुवियतिचरानुरूपं ॥

बह्वर्थविबुधमुदे लघुमुदूर्तमार्तंडं सुगममहंतनोमिसिधे ॥१॥ सिंदूरेति ॥ सिंदूरेण उल्लसितं शोभायमानं देवकंगजाननं अंबा
 सरस्वती विष्णुप्रसिद्धं विद्येति चरानुग्रहानुगुरुनृशास्त्रापदेष्टुं प्रणम्य नमस्कृत्या उग्रं नारायणं मुदूर्तमार्तंडं नाम ग्रंथं तनोमि
 विस्तारयामि ॥ किमर्थं ॥ सिधे कार्यसाधनाय ॥ पुनः किं विबुधमुदे पंडितहर्षयि ॥ हर्षकारणं विशेषणद्वारेणाह ॥ किं लक्षणं मुदूर्त
 मार्तंडं ॥ लघुं ॥ अतिशयेनालम् ॥ पूर्वाचार्यकृता ग्रंथा ये स्वस्मात् केवलैः कार्यसिधिर्न भवति ॥ ये महातो ग्रंथास्तपादनुमशक्याः अग्रंथो लघोः का
 र्यसाधकश्च ॥ अत्येतद्व्यभिचारिका विशेषणद्वारा परिहरति ॥ पुनः किं लक्षणं ॥ बह्वर्थं ॥ अर्थबहुलं ॥ अल्पग्रंथे बहुविवोधकशंका परि
 हरति ॥ पुनः किदृशं सुगमं प्रकटार्थमिति ॥ ॥ अथ नानो मुदूर्तं निबुधुस्तव भुक्ते कर्मणि त्याज्यं त्रिभिः शार्दूलविक्रीडिते राह ॥ ॥ या
 मार्थकुलिके दिनर्धिमवमं पूर्वदृष्टं पारिघं विधिं वैधृतिपातसंक्रमणं गंडांतं मकार्गं ॥ छान्दोग्यं दिनेरविशक्तिं क्रान्त्योः समत्वेन लोहोरण
 त्रिदिनार्धके स यदि न पित्रोर्जनं न्यार्तव ॥ २ ॥ यामार्थमिति ॥ यामार्थादि के शुभे शुभकर्मणि संत्यजोदित्यंति मन्त्रो केना न्वय ॥ यामार्थकु
 लिको वक्ष्यमाण ॥ लक्षणो ॥ दिनर्धितमयत्र तिथिः सूर्योदयात्पश्चिद्यष्टिका भवति सेवान्यस्मिन्दिने दृश्यते सा दिनर्धिः ॥ अवमः प्रसिधः ॥ प
 रिघं प्राग्दृष्टं पारिघयोगस्य पूर्वार्धं ॥ विधिर्मद्रावक्ष्यमाणा वैधृतियोगः ॥ पातोद्यतीयातः संक्रमणे सूर्यादिनां राशिसंक्रमणं सर्वेषां ग्रहाणां सं

व्याख्येयगंडातिषुत्रंकार्यकरसर्तुपूर्वघटिकाः॥विविधेभः॥व्याघातः॥शूलः॥वज्रः॥गंडः॥प्रसिद्धः॥अतिअतिगंडः॥एषुयोगेषु
 णत्र्यंकार्यकरसर्तुसंख्याकाःपूर्वघटिकाःप्रथमघटिकाः॥तद्यथा॥विद्येतेतिस्वः३ व्याघातेत्रकाःनव९ श्रुतेअथःपंच५
 वज्रेअंकाःनव९ गंडेसारेःषड्६ अतिअतिगंडेःनव९ षड्६ भातोविषारयाघटीः॥भातोअश्विन्पादीनांनक्षत्राणांविषा
 रयाघटीर्वक्ष्यमाणक्षेत्रेणाः॥३॥उतापंचकपापवर्गमशुभं चंद्रशारिष्टकंजन्मेशोपार्शितास्तमंगशशिनोःकूरोद्
 वोकर्तरी॥रिष्टगोचरसंभवग्रहजनिप्रांतोद्भवस्तकेदुश्चिह्नानिमानोविभंगमपिचव्याधिशुभसंत्यजेत॥४॥उतापंचका
 पवर्गएतत्रयंचक्ष्यमाणे॥अशुभं चंद्रवक्ष्यमाणगोचरप्रकरणेवेद्यं॥दशारिष्टकं॥जातकशास्त्रगम्यं॥जन्मेशोप्यसितास्तेज
 न्मेशोराशिस्वामी॥ईज्योगुरुः॥सितःशुक्रः॥एषामस्तमनराविलुप्तभिरणत्वे॥अंगशशिनोःकूरोद्वाकर्तरी॥अंगलुग्रे॥श
 शीचंद्रः॥तयोःकूरोद्वाकर्तरीवक्ष्यमाणलक्षणं॥रिष्टगोचरसंभवे॥गोचरेदृष्टग्रहाधिक्यगोचरवक्ष्यमा
 णं॥ग्रहजनिप्रांतोद्भवस्तकेग्रहग्रहणं॥जनिजन्मप्रांतोमरणं॥एष्यद्वैतस्तके॥ग्रहणस्तकेजन्मस्तकेमृतस्तकमिति॥
 तेषुग्रहणस्तकेवक्ष्यमाणं॥दुश्चिह्नानिकार्यारंभसमयेदुर्वचनप्रवणदीनि॥मतोविभंगं॥अनंकरणस्यप्रवर्तने॥व्याधिर्ज

॥३॥

रस्तमपि॥रोगःपाप्मा॥ज्वरोव्याधिर्विकारोदुःखमायतइतिवाग्भटः॥ज्वरितस्यमंगलंनकुर्यादित्यर्थः॥तथाचोक्तंज्योतिःप्रकाशे॥जन्मा
 धिपयितुमेशचंद्रभागविमत्रिणां॥विरश्मिर्लज्जन्ममासोजन्मसंजन्मवासरः॥दुर्निमित्तमनोसंगःक्षयमासाधिमासवो॥मृतजातक
 याश्चैवस्तकेग्रहणस्यच॥ज्वरोत्यतिरजोमातुःपित्रोःक्षयदिनतथा॥गंडोतत्रितयंकाळः॥संधिर्भस्मिन्तिथेस्ततोः॥कोतिपातोवृ
 तीपातोवैधतिःपरिधाधिकं॥भातोःसंक्रोतिभोगश्चकुलिकश्चार्धपामकः॥कूरोर्भुक्तंयुतंभोग्यंसरादुश्चिह्नमिते॥धिष्ठयेग्रह
 गणजपापेर्विधं॥सोम्येष्वपादितः॥विधिः॥कूरपुतंलुग्लंमेशोरिपुमृत्युगः॥जन्मतोदुश्चिह्नंद्रोळग्रस्थोनिधनोपगः॥जन्मभा
 उज्ज्वलताचलुग्लुग्लोऽंशकाष्टमो॥पापयोर्मध्यगंलुग्लंशीलेंदुःकुनवांशकः॥कूरवारपापहोरादृष्टयोगाग्रहोद्भवो॥तिथिवृधिः
 क्षयोभातोताडिकाविषसंज्ञकाः॥एतेदोषाःसमारव्याताश्चुषकर्मणिगर्हिताः॥दोषारिष्टाद्वाअन्येगोचरोथातथापरे॥लुतेको
 ग्लं चंद्रास्त्रकाळश्चपंचकं॥मृत्युयोगोपग्रहाद्याःस्वस्वेदेशेनुनिदिताइति॥अथोपग्रहोतर्वर्तिदोषोतरंरुतार्थनाह॥४॥नोकु
 पीद्विभादगेद्रुधितोपुग्मेषुपंचाशयोःस्वर्गात्यं च सुशोभातानितनुयादे॥व्याघातादिकं॥मासर्वायनवारयोगतिथिभादीनांच
 सिद्धाभिधाज्ञातव्याःपुनरुक्तिरस्ति कुहचिंसातस्मृतिप्राप्तये॥५॥नो कुर्यादिति॥सर्वाधिहितनक्षत्रानुअंगेद्रुधितिमितानिया

श्रु

नितक्षत्राणि॥ तेभ्योपुमेभु॥ एतदुक्तंभवति॥ सप्तमाष्टयोश्चतुर्दशपंचदशयोरष्टादशैकोनविंशयोऽशित॥ तथापंचाशयोः शतशत्रा
नृपंचदशमयोः तथास्वर्गात्यंचसुएकविंशत्यचनसप्तैत्रै॥ २॥ १२२॥ १२३॥ १२४॥ १२५॥ शोभनानिकमीलिनोऽकुर्यात्॥ एषुउग्रशस्त्रघाता
दिकंतनुपाद्विस्तारयेत्कुर्यात्॥ उक्तंच॥ विद्युत्संचमसहितेश्चउनेस्यात्सप्तमेसूर्यभास्वुत्तुश्चाष्टमेसप्तशानिश्चदशमेकेतुस्तथा
ष्टादशे॥ १२३॥ पंचदशेचतुर्दशेइहप्रोक्तोनिपातोबुधैरुज्ज्वाकाकाकुविदांगणैर्निगदितायेकोनविंशैर्विभादिति॥ देवइवह्यस्यपि॥
क्रमशोमोहनिर्घातभूकेपावज्जएवहि॥ परिवेषाश्चविज्ञेयानक्षत्रादेकविंशतेः॥ एतेहिंदुसमेतेषुकुर्यात्कर्मनशोभने॥ देहना
स्त्रिविधैः सोध्यमेतत्संधिमुपैतिवेति॥ अन्यानपिदोषानग्रेप्रसंगतोवक्ष्यामि॥ अस्मिन्ग्रंथेमासादीनांसंज्ञालोकसिधाज्ञेयाइति॥
तथापुनरुक्तिर्निर्दृष्टानंदुतार्थेनाहा॥ मासत्वायनेति॥ मासाः श्रेत्रादयः॥ ऋतवोवसंतादयः॥ अपनेएवायनदक्षिणेनरे॥ वाराः स
यदिदयः॥ योगाविष्कभादयः॥ तिथयः प्रतिपदायः॥ भान्पश्चिन्यादीनि॥ इत्यादीनांकरणराशिभादीनांसिधाभिदाः शास्त्रांतर
सिधाः संज्ञाज्ञातव्याः॥ तथाइहास्मिन्ग्रंथेकुहचित्पुनरुक्तिर्वर्तते॥ सातस्यदूरांतरितितस्यस्मृतिप्राप्तयेस्मरणेयतिनदोषः॥
इतिश्लोक्तमुद्गर्तमार्तडुहीकायांमार्तडुचउ॥ मायांत्याज्यप्रकरणं॥ ॥ अथसाधारणतक्षत्रप्रकरणंविचक्षुस्तावदादौ

क्रमेणत्याज्यघटिकाग्रेवक्ष्यमाणः॥ गंडांतोत्रविधंवक्ष्यमाणः॥ एकार्गलोवक्ष्यमाणः॥ रुद्रानंगचतुर्दिनंरुद्रत्रयोदश्यादिप्रतिपदांत॥ चंद्रशील
त्वात्॥ कैश्चित्तुद्वादश्यादिसार्धदिनपंचकेत्युपते॥ रुद्रैर्वात्येत्रिकैश्चित्तेषुमध्यमोयंयसोअंगीकृतः॥ रुद्रानंगचतुर्दिनमिति॥ रविश
शिकोत्योः सप्तत्यसूर्यचंद्रयोः कालिसाम्यंगणितगम्यं॥ तथापितस्यावलोकनंकास्मिन्दिनेकर्तव्यमित्यग्रेवक्ष्यति॥ रवलाहोरापापग्रहहोरा
रात्रिदिनार्धकैदिनार्धरात्र्यर्थंच॥ उक्तंचग्रथांतरे॥ मूर्तः कालोनिवसतिमहानिशायांचदिनदलेयस्मादृष्टिपूर्वदृष्टिपरतः तस्मादृष्ट्या
निचपलानीति॥ क्षयदिनं पित्रोः माताचपिताचपितरो॥ तयोः क्षयदिनंश्राद्धदिनमित्यर्थः॥ जनन्यातवेमानुः रजस्वलत्वं॥ २॥ मा
साद्यंजनि संभवग्रहणसंबंदायुधंदुःक्षणं ज्येष्ठपूर्वभवस्यपापयुगितेष्यक्षीणि विधंवक्षं॥ ऊनारयाधिकमासकौयुतिषुविद्याश्चवगडा
तिषुत्रेकार्थेकरसर्तुपूर्वघटिकाक्षानांविषारव्याघटिः॥ ३॥ मासाद्यंजनि संभवेजनिरुत्पत्तिः॥ तत्रसंभवोयस्येवंविधंमासाद्यंमासप्र
भृतिजन्ममासजन्मनिथिजन्मनक्षत्रादि॥ ग्रहणसंग्रहणनक्षत्रंचंदायुधंवक्ष्यमाणंदुःक्षणं दुर्मूर्तेर्विष्यमाणइति॥ ज्येष्ठपूर्वभवस्यप्र
थमजातापत्यस्यज्येष्ठज्येष्ठमासं पापयुगितेष्यक्षीणि॥ पापापापग्रहावक्ष्यमाणस्तेषामन्यतमस्ययुक्तं॥ इतंगतं॥ एष्यपुरस्ठिते
एतानिक्लृप्ताणिनक्षत्राणि विधंवक्षंविधुनक्षत्रंवक्ष्यमाणं॥ उनारयाधिकमासो॥ क्षयमासाधिमासोवक्ष्यमाणलक्षणो॥ युतिषुवि

विभविशोभिश्चसाधरणे॥ ७॥ ॥ब्राह्ममिति॥ब्राह्मरोहिणी॥किञ्चक्षणब्राह्मेच्युतरयुक्त॥निस्वाणोउतराणोसमाहारस्तु
 तरे॥नेतयुक्तयुक्त॥ध्रुवस्थिरमित्यसिधानं॥मुनीद्रेःस्मृतमित्यन्वयः॥अथोपूर्वमिच्छायाम्पक्षं॥पूर्वात्रयमघाभरणीतिपंचकं
 क्रूरयं॥क्रूरंउग्रंकोते॥श्रवणत्रयादितियुतास्वाती॥श्रवणधनिनिष्ठाशततारकादितिःपुनर्वसु॥एषि॥सहितास्वातीचरा
 रयाचलाप्रोक्ता॥श्रवणत्रयादितिस्वातीतिपंचकंचरारयंचलंप्रोक्तंचेत्यर्थः॥दास्वाकसिजिदीज्यमं॥दसोअश्विनी॥अर्कोहस्तः
 असिजिदृश्यमाणलक्षणं॥ईज्योगुरुस्तस्यभेषुषःइतिचतुष्टयं॥उद्युतथाशिप्रोक्ते॥मैत्रांतिमैदुत्वाष्टं॥मैत्रंअनूराधा॥अंतिमं
 रेवती॥इंदुर्भृगु॥त्वाष्टं॥चित्राएतच्चतुष्टयमृदुतथामैत्रंप्रोक्तं॥अभिभविशोअभिभंकृतिकाविशारवाएतेद्वेभिश्चसाधारणोच
 प्रोक्ते॥ ॥मूर्छाहीदृशिवंदारुणमदस्तीक्ष्णंमुनीद्रेःस्मृतंसंज्ञातुल्यमिहाचरंतिमुधियःकार्यंहंसंसिद्धये॥स्यद्यासि
 रचंचलोग्रमिलिता॥क्षिप्रामृदुर्दरुण॥क्षीणंदृक्कयमाररादुशिरिवन॥पापोबुधस्तैरुत॥ ८ ॥मूलंअसिधं॥अहिराश्वे
 षादुंद्रोज्येष्ठाशिवआर्द्राएतच्चतुष्टयंदारुणं॥अदःइदंतीक्ष्णंप्रोक्तं॥इहएषुभुवादिसंज्ञेषुनक्षत्रेषुसंज्ञातुल्यंकार्यंमुधियः
 पंडिताःआचरंति॥किमर्थं॥ससिधये॥एतदुक्तंभवति॥स्थिरनक्षत्रेषुस्थिरंस्तंमप्रातिष्टादिकंचरंचरमित्यादिकुर्वतीतिस्पष्टं॥

अत्रसमानार्थसंज्ञाद्वयकरणंकवित्वकरणार्थं॥अथप्रसंगेनसूर्यादीनामपिस्थिरादिसंज्ञाःसौम्याःपापत्वंचरतार्धेनाह॥सूर्या
 द्यादित्यादि॥सूर्यःस्थिरः॥चंद्रश्चलः॥बुधोमिलितःमित्रः॥गुरुःक्षिप्रः॥शुक्रोमृदुः॥शनिर्दरुणः॥अथपापसौम्यग्रहानाह॥क्षी
 णादिति॥क्षीणेदुःखदृष्टाष्टमूर्ध्वप्रतिपत्त्यर्थेतेक्षीणः॥अर्कःसूर्यः॥यमःशनिः॥आरोक्षोमः॥रादुःप्रसिद्धः॥शिरिवकेतुःएते
 क्षीणेद्वयः॥पापाःक्रूरः॥तैःपापैर्युतोबुधःपापस्यातः॥उक्तंचज्ञातकोतमे॥क्षीणेद्वर्कैर्कसौम्यास्तु॥पापाःसौम्यापितद्यु
 तः॥रादुकेतुपापतरोपापःपायुतस्तथेति॥अर्थानु॥अन्येसौम्याः॥एषांप्रयोजनंक्रूरसौम्यकर्मसाधने॥ ॥अथप्रयोज
 नमासानुनाथादिनरात्रिमुहूर्तानिश्चोक्तकर्मसाधनकानुवृत्तेकेनाह॥ ॥अहःस्पृशिवसार्पमित्रपितरोवस्वंबुधिश्वेभि
 जित्कोद्रेदोभिनिशाचराअपिजलाधीशार्थमारण्योभगः॥रात्रेःस्पृशस्मरहाव्योजनचरणार्थंवाश्वितोथोदितिजिहोविष्णुरिना
 त्रयास्तितिलवाःकर्मेषुभोक्तैस्मृते॥ ९ ॥अहइति॥एताअहोदिवसस्पतिथिलवाःपंचदशांशः॥मुहूर्तः॥शिवोदयस्युः॥प्रथमः
 शिवः॥द्वितीयःसार्पः॥तृतीयोमित्रः॥चतुर्थःपितरः॥पंचमोवसुः॥षष्ठोबुधः॥सप्तमोविश्वः॥अष्टमोसिजितुः॥नवमोब्रह्मा॥दशमोईंद्रः॥एका
 दशइंद्राग्नी॥द्वादशानिशाचराः॥त्रयोदशोजलाधीशोवरुणः॥चतुर्दशोअर्यमा॥पंचदशोभगः॥अथरात्रेःप्रथमःस्मरहाशि

मुकुर्तमातां
॥६॥

६३ दिवा

वः। अजवरणादयः। अजवरणाहिर्बुधपूषाहपाः। क्रमेण। द्वितीयोजवरणाः। तृतीयोहिर्बुधः। चतुर्थः पूषा पंचाश्विन इति॥ अ-
श्विनः पंच। दसयमाभिर्केदवः। पंचमोदसः। षष्ठोयमः। सप्तमोभिः। अष्टमः कोब्रह्मा॥ नवमः इंद्रः। अर्धोदितिर्दशमः। एकादशो जी-
वः। द्वादशो विष्णुः। इतीत्ययः। रवित्वष्टा अनिलः। त्रयोदशोरविः। चतुर्दशः त्वष्टा। पंचदशो निलोवायुः। प्रयोजनमाह। कर्म-
षु सोक्तं स्मृतं॥ एषु मुहूर्तेषु सोक्तं कर्म नक्षत्रोक्तं कर्म स्मृतं मुनींद्रैरित्यध्याहारः। एतदुक्तं सवति। शिवमुहूर्ते आर्द्रा नक्षत्रो-
क्तं सार्पमुहूर्ते आश्लेषोक्तं। मित्रमुहूर्ते अनुराधोक्तं कर्म कुर्यादित्यर्थः। तदुक्तं रत्नमालायां॥ यस्मिन्धिष्ण्ययश्च कर्म-
द्विष्टं तद्देवत्ये तन्मुहूर्तेपिकार्यमिति॥ लोके हि स्वामिश्राष्टं सवके प्रयुज्जानादृश्यते॥ अतो देवताश्राष्टः। तन्नक्षत्रतिथ्यादि-
षूपचर्यते॥ तथाविधवृद्धप्रयोगदर्शनात्॥ नागोद्वादशनाडीभिर्दिक्पंचदशमिस्तथा। भूतोद्वादशनाडीभिर्दिक्पंच-
तशं तिथिमिति॥ नागः पंचमीदिक् दशमी भूतश्चतुर्दशीयावत्॥ ॥ इति रचोक्तमुहूर्तमार्तद्विटीकायां मार्तद्विटीकायां
यां नक्षत्रप्रकरणं समाप्तं॥ ॥ अथाभाधानादिसंस्कारं विवक्षुस्तावत्तुगर्वाधानस्य क्रतुसंबन्धित्वात्त्वथमर्तुफलं स्या-
राचतेनाह॥ ॥ आद्यतौ पौषशुक्रोर्जमधुशुचिनक्षस्याः कुयुक्पापवारारिकामाकाशेषष्ठयः परगहकुपदेरात्रिसे-

शर्व

॥६॥

नक्षत्रदेवताचतैकेनाह॥ अस्मिन्प्रकरणे सर्वाणि शार्दूलविक्रीडितानि॥ ॥ भेषादस्य यमाभिधातुशशिनः शर्वोदितिर्विष-
तिः कद्रुजाः पितरो भगो र्यमरकोत्तशसमीरः क्रमात्॥ इंद्राग्नी अथ मित्रं इंद्रनिर्ऋतीतीरं च विष्णुविधेर्वैकुण्ठो वसुपात्र्यजैकन-
रणाहिर्बुधपूषाहपाः॥ ६॥ अश्विन्याः सकाशात्क्रमशो भेषाबुधेः प्रोक्ता इत्यन्यथा। भानां नक्षत्राणां इंद्राः स्वामिनः॥
दस्यो अश्विन्याः। यमो भरण्याः॥ अग्निः कृतिकायाः। कोब्रह्मो रोहिण्याः॥ इंद्रो र्मृगस्वः। शर्वो महो देव आर्द्रायाः। अर्धोदितिः पुनर्वसोः। अ-
गिराः गुरुः पुष्यस्यापन्नगाः सर्पाः आश्लेषायाः। पितरो मघायाः। भगः पूर्वफल्गुन्याः। अर्धमा उत्तराफल्गुन्याः। रविः हस्तस्या त-
वाचित्रायाः। समीरो वायुः स्वात्याः। इंद्राग्नी देवता द्वयं विष्णारवायाः। मित्रो नूराधायाः। इंद्रो ज्येष्ठायाः। निर्ऋतिः राक्षसो मूलस्य॥
नीरं जलं पूर्वाषाढायाः। विष्णो उत्तराषाढायाः। विधिर्ब्रह्मा अभिजितः॥ वैकुण्ठो विष्णुः। अवणस्या वसवो धनिष्ठायाः। पाशो वरुणः शतत-
रकायाः अजैकचरणः पूर्वाभाद्रपदायाः। अहिर्बुधो उत्तराभाद्रपदायाः॥ पूषारेवत्याः। देवता प्रयोजनं नक्षत्रज्ञानार्थं शोतिकादौ य-
जतार्थं च॥ अथ नक्षत्राणां स्थिरचरादिसंज्ञास्तत्प्रयोजनं च सार्धं वृत्तेनाह॥ ॥ ॥ बाह्यं चतुरयुधुवं स्थिरमथो पूर्वमघाया-
म्यसंक्रोशेयं अवणत्रयादिति पुनस्त्यातीचरारव्याचछा॥ दास्याकाभिर्जिदीज्जमलघुतेथाक्षिप्रं च मंत्रातिमंडुत्वाद्भृमृदुमेत्रम-

रफलमाह॥ पापवारादिति॥ क्षीणं हर्क्यमाराः पापाः ते न शुभाः अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च कारिकायां॥ आदित्ये विधवानारी सोमे चै
 व मृतप्रजा॥ अंगारे स्वसहं च बुधे कन्या प्रसूतेति॥ पुत्रिणी गुरुवारे च कन्या पुत्रवती भगौ॥ शनौ तु पुंश्चली नारी प्रथमतो
 विदुर्बुधा॥ तथा च नारदः॥ शीर्षोपतिव्रता दुःखी पुत्रिणी भोगभागिनी॥ पतिप्रिया कुंजभोगी सूर्यावारादिषु क्रमात्॥ कारिका
 वचने सोमवारफलं मृतप्रजेति॥ नारदोक्तं वचने पतिव्रतेति॥ एवं द्वयोर्विरोधे मृतप्रजेति ह्यपक्ष सोमवारविषयं॥ पतिव्रते
 ति शुक्लपक्षसोमवारविषयमिति व्यवस्थापनीयं॥ अतो मार्तण्डवचनं पापवार इत्येतदपि प्रशस्तं॥ तिथिफलमाह॥ रिक्ता म
 कषिषष्टय इति॥ रिक्ता चतुर्थतन्वमी चतुर्दशी अमा वास्या अर्को द्वादशी द्वादश्याः स्थिमी अर्कः॥ अर्कसंख्यापि द्वादश्या चिका॥
 संख्यापि द्वादशी भवति॥ तिथिदेवत्या निरुक्तमात्रायां॥ तिथिपात्रतुर्मुखविधा त्रिविधवद्व्यादि॥ अष्टम्याष्टमी षष्ठी प्रसिद्धा
 ताः सप्ततिथयो न शुभदाः॥ अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च॥ आद्यतैः शुभगानारी प्रतिपत्सुरजस्वला॥ द्वितीयायां भाग्यवती तृती
 यायां सुखान्विता॥ चतुर्थ्यां विधवानारी पंचम्यां धनदायिनी॥ दशम्यां प्रीतिहृन्तारी एकादश्यां सुखान्विता॥ द्वादश्यां दुर्भागिना
 रीत्रयोदश्यां हिरण्यदा॥ चतुर्दश्यां पुंश्चली स्यात्पौर्णमास्यां सुपुत्रिणी॥ यदि शदान जायेत दश्यां चैविका शुभं॥ स्थानफलमा

॥ ७॥

ह॥ परगृहकुपद इति॥ परगृहं भर्तृगृहादन्यत्॥ कुपदं कुक्षितस्थानं॥ एते उभे निंद्ये॥ अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च॥ देवस्थाने पितृस्था
 ने निंद्यस्थाने न्यवेत्तमिति॥ पुष्पावल्याः फलं न स्यात् मार्गे चांडालवेत्तमनीति॥ देवस्थानं देवालयं॥ पितृस्थानं त्रिमशानं॥ निंद्य
 स्थानं कुक्षितस्थानं॥ अन्यवेत्तमभर्तृगृहादन्यद्गृहं॥ अन्यत्सुगमं॥ तनुः अग्रश्लोके वदुक्तं॥ अत्र कथं परगृहात् कुपदे इत्येव
 कं सत्यं॥ यत्तु स्थानद्वयमुक्तं तस्मिन्नेव सर्वश्लोकमधितिष्ठति॥ तद्यथा॥ देवस्थानान्यवेत्तमचांडालवेत्तम इति पदत्रयं प
 रगृहं इत्येतस्मिन् अधितिष्ठति॥ अन्यतु श्लोकोक्तेन कुपदे वर्तते न तु मार्गः कथं कुपदे स्त॥ स तु कुक्षितो न भवति॥ अस्ति मार्गे पि
 दुष्टत्वं सर्वजनसंचाराधर्मशास्त्रे साधं॥ तर्हि पूर्वश्लोकोक्ते बटुभाषणं व्यर्थं स्यात्॥ मैवं॥ तदुक्तं बटुभाषणं च धिकाधिक
 दोषविवक्षयोक्तमिति न दोषः॥ वेलाफलमाहारात्रि संध्यापराणह इति॥ रात्रिः प्रसिद्धा॥ संध्ये प्रसिद्धा॥ अपराणहः स्त्रेया
 विभक्तस्याहः तृतीयो भागः॥ एते च त्वारः काळान् शुभाः॥ अर्थात् पूर्वपहमध्याह्नौ शुभौ॥ उक्तं च॥ पुत्रिणी सुभगानारी श्र
 वण्येयारजे स्वला॥ मध्याह्ने तु शुभप्राप्तिः स्त्रीणि चापराणहके॥ संध्योरुत्तमयोर्वेद्यानि शायविधवा नथेति॥ नक्षत्रफ
 लमाह॥ मिश्रो ग्रामूलतीक्ष्णमिति॥ मिश्रे कृति का विशारदे उत्राणि पूर्वात्रयसरणी मघा॥ ग्रामूलतीक्ष्णानि आश्वे मा ज्येष्ठा

आर्द्रादित्ये तत्र क्षत्रदशके न शुभे ॥ अर्थादित्ये न शुभे ॥ तदुक्तं तारदसंहितायां ॥ श्रीयुता सुभगा पुत्रवती सौर्या न्विता स्मृता ॥ कुलाधि
 का मानवती चाश्विन्यां प्रथमार्तवा ॥ १ ॥ दुःशीला स्वैरिणी स्वस्य गर्भपातनन स्यरा ॥ परप्रेषा कोकवंधा भरण्यां प्रथमार्तवा ॥ २ ॥ अ
 नर्थांशुं श्रुती वंधा गर्भपातन स्यरा ॥ वेद्यामृतप्रजा वापि वहिभे प्रथमार्तवा ॥ ३ ॥ सुशीला सुप्रजामान्या पतिभक्ता दृढव्रता ॥ ग
 हार्त्तनरतानित्यं धातसे प्रथमार्तवा ॥ ४ ॥ गुणान्विता धर्मरतानारी सर्वसहास्यती ॥ पतिप्रिया सुता दया च चंद्रसे प्रथमार्तवा ॥ ५ ॥ कु
 लदा दुर्भगा क्लृष्टा मातृपुत्रारव लज्जिता ॥ दुष्टा व्रतपरिभ्रष्टारो द्रसे प्रथमार्तवा ॥ ६ ॥ पतिभक्ता पुत्रवती वारसंतानमोदिनी ॥ कु
 लाचारानुरक्ता दया दतिसे प्रथमार्तवा ॥ ७ ॥ पतिप्रिया पुत्रवती तानाभोगवती शुभा ॥ स्वकर्मनिरता दक्षा पुष्टसे प्रथमार्तवा ॥ ८ ॥
 ॥ ८ ॥ परभर्तृरता प्रेषा कोपिनी निघृणा लुसा ॥ मृषावागीर्षदुःपुत्रा भौजगे प्रथमार्तवा ॥ ९ ॥ विद्वेषारोग युक्ता च सर्वदा गेयलो
 लुपा ॥ पितृवैरता मान्या पितृसे प्रथमार्तवा ॥ १० ॥ परकार्यरता दीना दुष्टपुत्रोक्ते शोभिनी ॥ मालिना कर्कशा कुधा भगर्से प्रथमा
 र्तवा ॥ ११ ॥ प्रजावती धर्मरता निर्वैरा मित्रपूजिता ॥ सती मातृगृहासक्ता अर्यमर्षैरजस्वला ॥ १२ ॥ निर्द्वेषा भूशिविभवा पुत्रा दया सो
 गभा गिनी ॥ प्रधाना दानकुशला हस्तर्क्षप्रथमा ॥ १३ ॥ चित्रकर्मा सो गिनी च कुशला क्रयविक्रये ॥ विकीर्णकामाश्चुश्या दया ला द्रुमे प्रथमा ॥ १४ ॥

॥ ८ ॥

आपराणहः ॥ मिश्रो ग्रामूलतीक्ष्णविवरमनरुणा ल्माधिका खंगराष्टोत्पाताः पापस्पृष्टमनसदण्डजन्ती लुचित्रो वरं च ॥ १ ॥
 ॥ आद्यतीति ॥ तत्रादौ मासफलमाह ॥ आद्यतै प्रथमर्तौ पौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः संतः न स्युरित्यन्वयः ॥
 अर्थाद्विभक्तिपरिणामा ॥ पौषः प्रसिद्धः शुक्रो ज्येष्ठः ॥ ऊर्जः कार्तिकः ॥ मधुश्चैत्रः ॥ शुचिराषाढः ॥ नभस्यो भाद्रपदः ॥
 एतेषां मासां न शुभा इत्यर्थः ॥ अर्थादित्ये शुभा ॥ तदुक्तं ज्योतिर्निबंधे ॥ प्रथमर्तौ मधो नारी विधवा भवति भुवं ॥ वै
 शारवेधनपुत्रा दया ज्येष्ठे रोगान्विता भवेत् ॥ आषाढे च मृता पत्या आवणे च धनान्विता ॥ भाद्रपदे दुर्भगा च आश्विने च तपस्वि
 नी ॥ ऊर्जे ल्मा युष्मती नारी मार्गशीर्षे शुभप्रदा ॥ पुष्ये तु पुंश्चली नारी माघे पुत्रसुरा न्विता ॥ फाल्गुने श्रीमती साधी क
 मात्मा सफलं स्मृतमिति ॥ योगफलमाह ॥ कुयुगिति ॥ कुयोगो विष्णुसादिः ॥ योगेषु नवयोगा दुष्टाः सन्ति ॥ विष्णुसातिगंडशूल
 गंडव्याघातवज्रव्यतीपातवैधनयः ॥ एते योगान् शुभा इत्यर्थः ॥ अर्थादित्ये शुभा ॥ तदुक्तं ॥ आद्यर्तौ दुर्भगा नारी विष्णुसे च द्र
 जस्वला ॥ वंधा चैवातिगंडे च शूलवती भवेत् ॥ गंडे च पुंश्चली नारी व्याघाते चात्मघातीनी ॥ वज्रे च स्वैरिणी
 तीपाते च पतिघातिनी ॥ परिघे मृतवंधा च वैधती पातमा रिणी ॥ शेषाश्च भावहा योगायथानाम फलप्रदा इति ॥ वा

च अधिकं च अनरुणा व्याधिकं ॥ तच्च तत्र अस्वच अनरुणा व्याधिकास्त्रं ॥ न सत्स्यात् ॥ अनरुणांतामयत्सुरंगमारक्तं न भवति ॥
 मसंरक्तं ॥ अन्यत्सुगमं ॥ अर्थादन्त्यक्षुभं ॥ उक्तं च ॥ प्रथमतो फिलं स्त्रीणां मुख्यतेरजसोधुना ॥ सुभगा पुत्रसंयुक्तां शुक्लव
 र्णतिथार्तवे ॥ शशशोणितसंकाशेयद्वारककसंनिधे ॥ पुत्रकन्याप्रसूतिस्थानीले तु स्यात्सूतप्रजा ॥ कर्बुरेभ्रियते
 साचविगदे च मृतप्रजा ॥ लक्ष्मि विधवा नारी रजस्ये वे विनिर्दिशेत् ॥ शोणिते विमोदुत्रे तु स्त्रैरणी चाल्मशोणिता ॥
 चरामध्यात्वा स्यात्तु दुर्भागवदुशोणितेति ॥ मंथोत्तरेप्युक्तं ॥ रक्तेरक्षेपवेत्पुत्र ॥ कृच्छे च मृतपुत्रिका ॥ पिच्छलासे ११
 वेद्वंध्याकाकवंध्याचपांडुरे ॥ पीते च स्त्रैरणी प्रोक्ता सुभगा गुंजवर्णके ॥ सिंदुरासे भवेत्कन्यारजः शोणितलक्षणमिति ॥
 अथ करणफलमाह ॥ गराहति ॥ गरात् अष्टगराद्यष्टकरणातिवर्षयंतानितो संति ॥ न शुभानीत्यर्थः ॥ अर्थादन्त्यानि शुभानि ॥ उ
 क्तं च ॥ ववेपुष्यवती नारी वंध्या च विधवा भवेत् ॥ बालवेपुत्राणी नारी कोलवे प्रमदा भवेत् ॥ तैतिले सत्ववती नारी गरे नारी
 वित्तप्रति ॥ नष्टप्रजावणिकसंज्ञे विष्टया वंध्या धनोद्धिता ॥ शकुनौ च तुष्यदनीशिवे ध्वं ध्रुवमाश्रूयात् ॥ नागेतरमतीना
 री किं स्तुके विधवा भवेत् ॥ इति ॥ अथोत्पातफले ॥ उत्पातध्रुवस्त्रिविधः स तूत स्यात् ॥ तथा च नारदः ॥ संध्यास्पष्टवे

॥६॥

३
 विष्टयामभुभं प्रथमार्तवमिति ॥ अथ लघुफलमाह ॥ पापस्पष्टमिति ॥ पापग्रहस्पष्टमं न सत्स्यात् ॥ क्षीणे द्वर्कयमार
 पापास्तेषामन्यतमस्पष्टमित्यर्थः ॥ पापग्रहस्पष्टमिति ॥ मेषसिंहवृश्चिकमकरकुं सरतानि च नानि शुभानीत्यर्थः ॥
 अर्थादन्त्यानि शुभानि ॥ कर्कशं शुक्लपक्षे शुभं ॥ कृच्छपक्षे शुभमिति स्यामिवशात् ॥ लघुस्पष्टमिनो वक्ष्यमाणाः ॥
 उक्तं च ॥ आत्मन्नाश्रूणहामेषे वृषे पुत्रवती भवेत् ॥ द्वंद्वे कन्याप्रसूती रीमृतापत्या च केके ॥ सिंहवैधव्यमाश्रूति
 कन्यायां स्त्री प्रसूति भवेत् ॥ तुलायां बडुपुत्रादयो दुष्टकर्मरतानि हि ॥ चापे पुत्रधनादया स्यत्नकरे दुःखिनी सवे
 त् ॥ सकृत्प्रजावती मीने चाल्मप्रजा भवेत् ॥ नारदेषि ॥ कुलीरवृषचापां त्याज्यु क कन्या तुलाधरा ॥ राशयः शुभदा
 जेषा नारीणां प्रथमार्तवमिति ॥ अत्रापि कर्कशस्य द्वैधे च दृश्यसौम्यत्वं पापत्वं वशाद्वा वस्तुज्ञेया ॥ अथ च स्त्रफले ॥
 अरुणं जरं नीलचित्रां वरमिति ॥ न सत्स्यात् ॥ अरुणं आरक्तं ॥ जरं नीलवस्त्रं ॥ नीलं प्रासधं ॥ चित्रां तातावर्णं रं
 जितं ॥ एवं विधमं वरं स्त्रं न सत्स्यात् ॥ न शुभं स्यादित्यर्थः ॥ अर्थात् दृढपीतवस्त्रं शुभं ॥ उक्तं च ॥ सुभागा श्वेतवस्त्रा
 चरोगिणी रक्तवासासा ॥ नीलां वरधस नारी विधवा प्रथमार्तव ॥ भोगी ॥ नीपीतवस्त्रा च दृढवस्त्रापतिवता ॥

दुर्भागजीर्णवस्त्रानसुभगाचारुवस्त्रिणीनि॥ अत्रानुक्तमपित्याज्यप्रकरणोक्तमन्यदुष्टविचारणीये॥ ॥ इतिस्वोक्तमुद्धर्तमा
 तैडटीकायोमार्तउवहृभायोप्रथमार्तवप्रकरणं॥ ॥ अथसाधारणलघुबलंस्वग्धरावतेनाह॥ ॥ प्रायश्चंदेत्यजो
 र्पाष्टमरियुतनुगंभांशोमूढनाथोक्तेरेद्वान्नोरवलांशमृतिगतम्वरवरेमृत्युतप्तोतनुस्ते॥ सौम्याः केद्रत्रिकोणे
 क्षरिभवसहजेधन्यरेटाः प्रशस्ताः सर्वत्रैत्योऽप्यप्रकरणपठितास्तद्विशेषान्विदित्वा॥ ॥ ११॥ ॥ इहवक्ष्यमाणे
 गर्भाधानादिकृत्येप्रायः बाहुलेनचंद्राख्याष्टमरियुतनुगंल्यजजहीहि॥ पृष्ठकेप्रतिदेवविद्वचनं॥ अत्यंद्वादश॥
 अष्टमेप्रसिद्धे॥ रियुः पृष्ठतनुर्लघुतान्प्रतिगतंचंद्रल्यजेति॥ तथाभांशोकोल्यज॥ किंलक्षणोभांशो॥ मूढनाथो॥
 मूढः नाथाययोस्तो॥ तथा॥ अरुंगतस्यलघुतनवीशादित्यर्थः॥ किंलक्षणो॥ क्रूरंद्वादश॥ क्रूरग्रहचंद्राणामन्यतमयु
 को॥ तथाखलांशोत्यज॥ यत्रकुत्रापिलग्रेषापग्रहनवीशांल्यजेदित्यर्थः॥ तथाप्रतिगतस्यचरंल्यज॥ लघुतादृष्टमेप्र
 हंल्यजेदित्यर्थः॥ तथाप्रत्युतप्तोतनुस्तेत्यज॥ मृत्युतप्तमराशिल्लमलघुतामष्टमे॥ तस्यतत्पतिः एतोतनुस्तेत्यजे
 दित्यर्थः॥ अथलघुगोचरमाहा॥ सौम्याः इति॥ सौम्याः सौम्यग्रहाः केद्राणि लघुचतुर्थसप्तमदशमिति॥ त्रिकोणे

॥ १०॥

बहुभस्ववतीक्षीरः कुशलाशिलकर्मणि॥ पुत्रपौत्रवतीसाध्वीवायुमेप्र॥ १५॥ नीचकर्मरतादुष्टापातासक्तापरश्रिया॥ विपुत्रा
 मलिकुभाद्वैदेप्रथ॥ १६॥ स्वामिपक्षावर्तास्वस्यगुणेशसम्पत्तिभूषिता॥ सुपुत्रासुसगाकोनामित्रमेप्रथ॥ १७॥ दुश्चरित्र
 रताक्लेशित्यतर्थापुंश्चलीन्यसः॥ दुःसंतानवती ज्येष्ठानक्षत्रेप्र॥ १८॥ संतानार्थगुणेर्नान्येयुतान्येकेशमोचनी॥ स्वकर्म
 निरतानित्यंमूलक्षेप्रथ॥ १९॥ प्रछन्नपापादुष्टपुत्राणहंसनतत्परा॥ अजस्रंयसनासक्तातोयमेप्रथ॥ २०॥ कार्याका
 र्येषुकुशलासदाधर्मीतुवर्तिनी॥ गुणाश्रयाभोग्यवतीविश्वमेप्र॥ २१॥ पुत्रपौत्रान्विताभोगधनधान्यवतीसती॥ कुलानुमो
 दिनीमान्याविष्णुमेप्र॥ २२॥ धनधान्यवतीभोगपुत्रपौत्रसमन्विता॥ स्वकर्मनिरतासाध्वीवसुमेप्रथ॥ २३॥ बहुपुत्राभो
 गवतीस्वकर्मनिरतासती॥ कुलानुमोदिनीमान्यावारुणेप्रथ॥ २४॥ बंधकीबंधुविद्वेषानित्यं दुष्टरताखला॥ शिल्पशास्त्रे
 षुकुशलाजोद्विमेप्र॥ २५॥ आदयापुत्रवतीमान्यासुसंपन्नापतिप्रिया॥ बंधुपूज्याधर्मवत्यहिर्बुध्नेप्रथ॥ २६॥ दृढप्रताप
 गोवतीपुत्रसंख्यार्थसंयुता॥ विख्यातागुणसंपन्नायोऽष्टमेप्रथ॥ २७॥ संधिकलमाह॥ विवरमिति॥ त्रिभादीनोविवरः संधि
 र्नुभूतः॥ उक्तं॥ दुर्भागसर्वसंधिस्थिति॥ रक्तफलमाह॥ अनरुणात्माधिकारमिति॥ अनरुणादनरुणं॥ अनरुणंचअल्प

विभाशितोसंधयः आह स्वपित्रोः आहृदितो न त्प्राग्दितं तस्य आहृदस्पूर्वदिनं एतानि त्येकेत्यर्थः। एवं मूलं त्यं कामद्यात्ये
 मभाप्रसिद्धा अंत्यरेवती एतेत्येकेत्यर्थः। तथा वसुकलि जालिनिभाहानित्येकावसुरष्टमी कलिश्चतुर्दशी जेनिभं जन्म
 तस्य त्रैलोक्ये दिवा एतानि त्येकेत्यर्थः। तथा पर्वाणि च त्येका। पर्वाणि दर्शयोर्ण मासी व्यतीपात वैधति संक्रांति महापाता
 दीनित्येका। स्त्रियां प्रतिगच्छेदित्यर्थः। तथा च नारदः। रजो दर्शनतो स्पृश्यानायेदिनं चतुष्टयं ततः शुभाः क्रिया ह्येताः
 सार्चवर्णेष्वयं विधिः। वसिष्ठः। उपप्लवे वैधतिपातं पोश्च विद्यादिवा शरिष्वपूर्वसागे। संध्यासु सर्वस्वपिमाहृति नोर्मते हि पत्नी गम
 विवर्ज्य। दिनेषु युग्मेषु च कन्यकां वक्ष्यमाणयोगैः सुतार्थं स्वसतीमुपेयान्। दिनेषु युग्मेषु च कन्यकाया हि ताहि गंडान् तिथिले भभा
 गान्। ज्योतिषा के। क्रतौ युग्मे निशि स्वस्त्री गच्छेत्पुत्राय स द्विधौ। मघा मूलं त्यपक्षान् तानि त्यं भूताष्टमी ह्यजेदिति। कैः। देवे ज्या के
 दुल्लग्नैर्विषमभलवोः। देवे ज्यो गुरुः। अर्कः प्रसिद्धः। इंदुश्चंद्रः। लघु प्रसिद्धः। एतैर्विषमभलवोः। सिंशशिनवोः। विषमराशि विष
 म नवोः। शिष्ठैरेत्यर्थः। न केवलं विषमभलवोः। अपितु दुल्लेः। उनुमुत्कृष्टं बलं एषां तानि तथोक्तानि। अथ कन्याकामिनो विज्ञेयमा
 ह। शोकन्येच्छा इहैव अनंतरीक लक्षणे काले अयुगहनि विषमदने मुदितः स नृत्स्वस्त्रीं प्रति याहि। के। एतैर्विज्ञेयं देवे ज्या के दुल्लग्नैः

॥१९॥

व्यस्तैरितिसमभलवोः। तथा च ग्रहज्जातके। ओजर्के पुरुषांशकेषु बलिमिले नार्के जीवे दुषिः पुंजन्म प्रवदेस मांशक गते युग्मेषु तैर्ये वि
 तपति। कस्मिन्नाति। सुचंद्रे शोभने चंद्रे सति गोचरेण च द्रुबले सतीत्यर्थः। सुचंद्रे इति अन्यगतिक विना सर्वत्र योज्यं। पूर्ववल्लभैः न
 बलं। अथ पुंसवनसीमंतोन्नयने स्वधरयाह। पुंभे के द्वारवारे विमिथुन विषमांशोः। पुंसवंस्यात्सीमंताख्यं च सत्सु य
 य सुतग्रहयोः पर्वीरको न तिथ्यां। मासो द्वित्रिप्रसंख्ये प्रथमक मपरं नुर्यषष्टाष्टमेषु प्रोक्तं पुंगर्भलघुं ग्रहबलमनयो र्यो ज्यमाद्य अपक्षः
 ॥१३॥ पुंभे पुनक्षत्रे। पुनक्षत्राणि चैतानि तिथ्या हस्तपुनर्वसू। अमिजित्प्रोष्टपा चैव मनूराधाश्चिनी क्रमात्। प्रोष्टपा पूर्वभाद्र
 पदा। एषा मन्वतमे पुनक्षत्रे अर्के द्वारवारे विगुरु भौमवारे विमिथुन विषमांशोः। अंगश्च अंशश्च अंशोः। विगतं मिथुनं याभ्यं
 तौ विमिथुनौ तौ च तौ अंगशौ च तथा नयोः मिथुन हि ते विषमलघु विषमनवोः। इत्यर्थः। पुंसवनं सीमंताख्यं च सीमंतोन्नय
 नमपि सत्स्यात्। नामैकादेशग्रहणे नाम ग्रहणे। कयोः सतोः सुव्ययसुतग्रहयोः सतोः पापग्रहरहितयोः सुव्ययसुतभवतयो रित्यर्थः।
 रिको न तिथ्यां। पौर्णिमा मारिका तिथि रहितं तिथिभ्यां। मासि द्वित्रिप्रसंख्ये प्रथमके पादोक्त्या प्रथमपुंसवनं गर्भाधानाद्वित्रिप्र
 तिख्ये मसि द्वितीये तृतीये वा मासि सत्स्यात्। अपरं सीमंतोन्नयनं नुर्यषष्टाष्टमेषु सत्स्यात्। यत्पुंगर्भमल

मग्रहबलमुक्तदेवेज्याकेंदुलत्रैरित्यादकंतदनयोः पुंसवनसीमंतोन्नयनयोर्ज्योत्पं॥ आद्यः पक्षः शुक्लपक्षो ज्योत्पं॥ नल हउ३॥ अ
 त्रगर्भाधानाद्यन्तप्राशनोत्पुगुरुशुक्रमौढयाधिकं नधित्यमित्यग्नेवश्यति॥ लभवलं पूर्ववत्॥ जातूकर्ण्य॥ द्वितीये वातती
 यवाततीये वामासिपुंसवनं भवेत्॥ व्यतेगर्भं भवेत्कार्यं सीमंतेन सहायवा॥ नृसिंह॥ रितां च पर्वतवं मीत्यक्ता पुंसवने शुभं॥
 वृत्तशते॥ सीमंतोन्नयनं बुधोऽस्तु हि न गोपुत्रा मधि ह्येय सिद्धते कुर्यात्पुंसवनं च सूर्योदिवसे पौमस्य जीवस्य वेत्यादि॥ बृहस्प
 ति॥ कुलीरमिथुने कन्या हित्याशेषाः शुभावहाः॥ नारद॥ चतुर्थे मासि षष्ठे वाप्यष्टमे चोत्तदिष्यते॥ बलोपपत्तेरपत्योऽं
 द्रतारा बलान्विते॥ अरिता पर्वदिवसे कुजजीवा केवासरे॥ तीक्ष्णमिश्रोयवर्जेषु पुंलभे पुंनवोशके॥ शुभेष्टमे जन्मलभे तयो
 र्त्वेन नैधने॥ शुभग्रहयुते दृष्टपापरेषु तेक्षिते॥ पंचेष्टके चतुर्भिर्विष्टेर्केद्वीज्यपूर्वके॥ स्त्रीणां प्रथमके गर्भं सीमंतोन्नयने
 शुभं॥ शुभग्रहेषु धीधर्मके दृष्टे रिभवत्रिषु॥ पापेषु सत्सु च द्रव्यनिधनाद्याखर्जिते॥ क्रूरग्रहाणामेकोपिलमादत्यात्मजाष्ट
 ग॥ सीमंतोन्नयनं दूर्ध्वं बलीहंति न संशय इति॥ ॥ अथ ज्ञानकर्माधिपे माहा ॥ ॥ सूतौ ज्ञानविदध्यादपि जनिमरणोद्भव
 के वातदुतेक्षिप्रेर्ब्रह्मातराभिश्चरमृदुभिरथोनामवर्णाविदधुः॥ सूतेऽस्योष्ठिविंशत्युनिमिनदिवसे जातपैर्वीचरांगरिता

न बधने मेरुतेषु केन्द्रत्रिकोणेषु सौम्यग्रहाः प्रशस्ताः॥ अरिभवं सहजेषु अन्यरेवढाः अरिषष्टे॥ भवएकादशे॥ सहजैर
 तीयं॥ एषु स्थानेषु अन्यरेवढाः सौम्येभ्यो न्येपापग्रहाः प्रशस्ताः॥ सर्वत्रैतत्प्रयोज्यं॥ एतच्छ्लोकोक्तं सर्वत्रगर्भाधानादि
 कृत्ये प्रयोज्यं॥ साधारणत्वात्॥ किंचित्त्वा॥ प्रकरणयोहितास्तद्विशेषान्विदिताः॥ प्रथमं कथं कथं प्रदिताः न्ये शेषा
 नृजात्वा॥ अथगर्भाधाने स्वाधराचूतेनाह॥ ॥ स्वस्त्रीयां दुःस्वतुका समदिनविवरश्राधतत्प्रादिनानित्यकां मु
 खं मघात्येव सुकलिजनिभाहानिपर्वानि चेतौ॥ याही ज्योर्केंदुलत्रैर्विषमभलवगैरुद्धले सो सुतार्थिनूयस्तेरै
 रिहैवायुगहनिमुदितः कन्यकेष्टो सुचंद्रे॥ १२ ॥ भो सुतार्थिनूक्तौ मुदितः स नृस्वस्त्रीप्रतियाहिगच्छेत्यन्यप॥
 सुतं अर्थयते सो सुतार्थिनूक्तं संबोधनं हे सुतार्थिनूक्तौ रजोदर्शनदिनादारभ्य षोडशरात्रय॥ केतुस्तस्मिन्
 पूर्वो जातो यस्य समुदितः एव वि॥ स नृस्वस्त्रीप्रतिगच्छेदित्यर्थः॥ यतो न स्त्रीगर्भाधारणं करोति॥ अतः स्त्री अपि
 हर्षिता भव्या॥ तथा च मतु॥ केतुः स्वभाविकेष्टोणां रात्रयः षोडशः स्मृता इति॥ किंचित्त्वा॥ प्रादुःस्वतुका समदिनविच
 रश्राधतत्प्रादिनानित्यकाः॥ प्राक् च तन्निशा च तुष्टे निदुःस्वतुके पूर्वरात्रिचतुष्टये॥ अरे समदिनं विचराणि दिनरात्रि

राहोश्चदर्शनस्नानेप्रशस्तेनान्यथानिश्चि॥ तच्चउत्तराभिमुखेकार्यं॥ उक्तेनेव॥ शुद्धाजातपितापुत्रसन्नेलस्नानमाचरेत्॥ उ
 उत्तराभिमुखोभूत्वा तद्योवादेवरवातके॥ इति॥ रात्रौउदकादिगमनाशक्तोविशेषमाह॥ साख्यायनः॥ दिवायदाहनेनोयं
 कृत्वास्वर्णयुतंचतत्॥ रात्रिस्नानेनसंप्राप्त्येस्नायादनिलसंनिधाविति॥ ॥ अथनामकमहि॥ अथोनामवर्णाविदधुः॥
 स्नेहसूर्याष्टिविंशतिमितदिवसइति॥ अथोनंतरं वर्णाः॥ ब्राह्मणादयः॥ क्रमेणस्नेहप्रस्नेहसकाशात्सूर्याष्टिविंशाह
 तिमितदिवसे॥ द्वादशषोडशविंशद्वाविंशतिमितदिवसेनामविदधुः॥ कुर्यादित्यर्थः॥ ब्राह्मणोद्वादशदिवसे॥ क्षत्रियषोडश
 दिने॥ वैश्योविंशतिने॥ शूद्रोद्वाविंशतिमितदिवसनामकुर्यादित्यर्थः॥ तथाचोक्तं बृहस्पतिना॥ द्वादशदिवसेवापिजन्मनोदिव
 सेषुसे॥ षोडशविंशतौचैवद्वाविंशेवर्णतः॥ क्रमान्॥ इति॥ अत्रान्येपि विकल्पाः॥ संति॥ तत्रव्यासः॥ नामधेयंदशम्यानुकेचिच्छेति
 सूरयः॥ द्वादशोप्यादुरन्येतुमासेपूर्णतथापरे॥ अष्टादशेहनितावदंत्यन्यमनीषिणइति॥ प्राप्तकालेविशेषमाहगर्गः॥
 व्यतीपातेचसंक्रांतोयहणेवैधृतावपि॥ आध्विनाशुभंनेवश्रापकालेपिमानवः॥ अमासंक्रांतिविषयादोप्राप्तकालेपिनाचरेदिति॥
 यत्रकालनिशेधस्तत्रदोषोनास्ति॥ यस्यांक्रियायांसर्वकालोमासादनैरपि॥ तस्यानदोषोमूढत्वंचक्रंवागुरुशुक्रयोरिति॥

अथकालानिक्रमेनक्षत्राण्याह॥ जातभैर्वैति॥ जातभैर्जीतकर्मात्कनक्षत्रैः॥ क्षेप्रादिभिर्वाकार्यं॥ तदुक्तंनारदेन॥ देशका
 लोपघाताद्यैः॥ कालानिक्रमेणोपदि॥ अनस्तगोभृगावीज्येनकार्यं॥ चोत्तरायणे॥ चरसिद्धरमृदुक्षिप्रतक्षत्रेषुसवासरे॥ चंद्रत
 राबलोपेतेदिवसेचशिरोः॥ पितुरिति॥ अथात्रत्याज्यविशेषमाह॥ चरंगमिति॥ चरंगंचरुग्रं॥ रिताष्टम्यारमदानु
 रिताश्चतुर्थश्चिनवमीचतुर्दश्यः॥ अष्टमीप्रसिद्धा॥ आरोभौमवारः॥ मंदः॥ शनिवारः॥ तान्॥ अयमतरवचरेव्ययभागगतं
 रवर्गसौम्यंअसौम्यं॥ रात्रिः॥ प्रसिद्धा॥ अपराहः॥ दिनद्वितीयोः॥ एतान्प्रोक्ष्यत्यक्काळंनचलेपूर्ववत्॥ तथाचबृहस्पतिः॥
 पूर्वाह्णंश्रेष्ठद्व्युक्तोमध्याह्नोमध्यमस्मृतः॥ अपराहं॥ चरात्रिचवर्जयेन्नामकर्मणीति॥ नृसिंहः॥ सायान्हेतुद्वययोगेचरा
 निभूमीजवारयोः॥ रितायवौषमीविधिः॥ किंस्तुचविशेषतः॥ एतैर्देवैर्युतेकालोरात्रावपिनकार्येदिति॥ बृहस्पतिः॥ शु
 भवोरेचषडूर्गेशुभानांनामसंपदे॥ रात्रायश्चास्थिराश्रेष्ठाद्विस्वभावाः॥ शुभैर्युताः॥ नृसिंहः॥ जात्राद्वयाष्टमेसर्वेनशुभानां
 मकर्मणीति॥ केषांनामकार्यमिति संप्रहेउक्तं॥ देवालयगजाश्चानां॥ चक्षणांवापिकूपयोः॥ सर्वोपकरणानांचचिन्हांनोयोधि
 तानृणां॥ काव्यादीनांकवीनांचपश्चादीनांविशेषतः॥ राजप्रसादसंज्ञानांनामकर्मविशिष्यतइति॥ ॥ अथपालकारोह

जंशुस्युपवेशनेपयः पानेति क्रमणं चेति चतुष्टयं वृत्तैकेनाह ॥ जन्माहा दशो हि ध्रुवमृदुलघुसैर्वान्पसेत्यालकोर्मेसौम्या
 श्रीस्यध्रुवंद्रेध्रुविशुभदिवसेपंचमेमासिदध्यातु ॥ एकत्रिंशदिने चानातनिगदितसेकंबुना योज्यमर्भेयगवाशस्येपयोथास्य
 गमचदुदितोति क्रमोमासितुर्ये ॥ १५ ॥ ॥ सूतेः सकाशाद्दशदिवसेपालके खेदोपा मर्भे बाले न्यसेतु ॥ निदध्यातु ॥ उ
 तकाळातिक्रमे ध्रुवमृदुलघुसैर्वानक्षत्रैर्वानिदध्यातु ॥ उग्रबले पूर्ववत् ॥ सूर्यशास्त्रे दशाद्यावत्पंचमेव चतुर्दश ॥ म
 ध्येनुसप्तदेवामिबालकस्याहिताय वै ॥ पूर्वभागे निरोगत्वे दक्षिणे मरणं ध्रुवं ॥ पाश्चिमे विरुतो बाल उत्तरे व्याधिः संभवः ॥ शेष
 पुमध्य नक्षत्रे बालकस्याहिताय वै ॥ तथा चोक्तं बृहस्पतिना स्वसंहिताया ॥ रवद्वारो हस्तकर्तव्यो भूमौ वाप्युपवेशनमिति ॥
 सौम्येति ॥ सौम्यो मृगः ॥ अश्विनी प्रसिद्धा ॥ तिष्यः पुष्यः ॥ ध्रुवाणि स्युतरारोहिण्यः ॥ इंद्रो ज्येष्ठा एर्षिर्नक्षत्रे शुभदिवसे रितादि
 वर्जिते ॥ जन्मतः पंचमेमासि ध्रुविशुभ्यां अर्भं निदध्यातु ॥ उपवेशयेदित्यर्थः ॥ कुजबले ॥ वराहं पूजयेद्देवैश्चिबी च तथा द्विजा
 न् ॥ वायुपुण्याहशस्त्रेन भूमौ तमुपवेशयेत् ॥ उपवेशने मंत्रः ॥ रसेन वसुधे देवि सदा सर्वगतं मम ॥ आयुः प्रमाणं सकलं नि
 क्षेपस्व हरिप्रिये ॥ उग्रबले पूर्ववत् ॥ ॥ दुग्धयातमाह ॥ एकत्रिंशदिति ॥ एकत्रिंशदिने अर्भे बाले कंबुना शोरेन पयः दुग्धं

एम्पारमेदानुव्ययगतखचरं प्रोक्ष्य रात्रिं पराणं ॥ १४ ॥ ॥ रतौ प्रसूतौ जातायां सत्यां जातकर्मविदध्यातु कुर्यात् ॥ अथ कदा रि
 त्सूतकमध्ये प्रसूतौ जातायां सत्यां स्मार्तकर्मपरित्यागो राहोरन्यत्र सूतके इति ॥ शास्त्रेण जातकर्मणो वरोधे प्राप्ते तदपवाद
 माह ॥ जनिमरणादौ च केति ॥ अयमर्थः ॥ कदाचिज्जातमृतसूतकयोः प्रसूतिर्भवति तदा जातकर्मविषये सूतकांतरदो
 षो नास्तीति भावः ॥ सूतकोत्तरे सत्यपि जाते पुत्रे पिता स चैले स्नानं कुर्यादिति स्वगृह्योक्तं कर्म कुर्यादित्यर्थः ॥ यतः पूर्वशो चे
 ने वास्यशुद्धिः ॥ वाइत्यथवा तदंतेर्वापूशो चांते वा एतस्यांते वा क्षिप्रादिभिर्नक्षत्रैः कुर्यात् ॥ क्षिप्राणि अश्विनी हस्तमिजि
 ल्युषा ब्राह्मरोहिणीति ॥ सः पूर्वः ॥ चराणि श्रवणत्रयपुनर्वसु स्वात्यः ॥ मृदूति अनुराधारेवती मृगशिराः ॥ एसरित्यर्थः ॥ ल
 ग्नबले पूर्ववत् ॥ उक्तं च ॥ यस्मिन् जन्ममुहूर्ते पि सूनकांतेथवा शिशोः ॥ जातकर्मचकर्तव्यं पितृपुत्रजन्मपूर्वकमिति ॥ क्षिप्रौ अथैध
 गोर्भे अर्द्धादशप्रथमे दिवा ॥ केद्रे गुरोर्भगो कार्यं जातकर्मसनातनमिति ॥ प्रजातिः ॥ सूतकेपि समुत्पन्ने पुत्रजन्मपदा भवेत् ॥ कर्तु
 स्तालि कीशुद्धिः पूर्वशो चेन शुध्यति ॥ संवत् ॥ जाते पुत्रेपितुः स्नानं स चैले तु विधीयत इति ॥ तच्च शीतोदकेन कार्यं ॥ तत्र जो वा
 स्ति ॥ कुर्यान्नैमिति के स्नानं शीताद्भिः कांम्यमेव चेति ॥ एतच्च रात्रावपि कार्यं ॥ तत्र वसिष्ठः ॥ पुत्रजन्मनियते च तथा संक्रमणे रवः

निष्कमइति॥स्वरश्चानुसारं योजयेत्॥अथ कर्णवेधं मंदाक्रोतयाह॥मंत्रैः क्षिप्रैः स्थिरभचरसैर्व्यानिलोभः पकसैश्चैकाकापो
 निनशानि कुजशानि वाराणपास्य॥रिक्तोपर्वेश्वरवसुतिथीनुरात्रि संधे समाह्वे पुंस्त्रीकर्णौ सविधियदु ना दशवामादिवे
 ष्यो॥१६॥॥मंत्रैः अनुराधारेवतीमृगशिरासि॥क्षिप्रैः दस्त्रा कर्णमिजिदीज्यसे॥स्थिरभचरसैः स्थिराणि व्युत्तरारोहि
 त्ये॥चराणि अचरात्र मधुनर्वसुस्वात्य॥तैः कथं भूतैः स्थिरभचरसैः व्यानिलोभः पकसैः विगतानि अनिलो॥१७॥
 पकसौ णियेयस्तानि तथा तैः अनिलो स्वाती॥अथ१८॥शततारका कर्शरोहिणीतद्वहितैरित्यर्थः॥चैकाकापोषु
 चैत्रे॥काकार्तिकः फाल्गुनः॥चौषधैः पुंस्त्रीकर्णौ पदुना कुशलेन सविधियथा स्यात्तथो दशवामादिय
 था स्यात्तथा वेधो॥पुरुषस्य दाक्षिणकर्णो दिस्त्रियो वामकर्णो दित्यर्थः॥कर्णवेधविधिस्तु गद्यपरिशिष्टे उक्तः॥अथ
 कर्णवेधो वर्षे तृतीये पंचमेवा पुष्यं दुह रिचित्रारे वतीषु पूर्वाण्ये प्रादुर्भवमुपवेश्य दक्षिणं कर्णमसि मंत्रयते॥१९॥
 लोभिरिति सयं वक्ष्यंती वेद नि कुमाराय मधुरं दत्वा थ धिया ततो ब्राह्मणो ज्ञानमिति॥किं कृत्वा॥इति शशि कुजशानि
 शचराणपास्य॥रिशानि कुजानां क्रैशाणि च भ्रानि अंशाः नवोशाः वाराः प्रसिधाः॥तीनूत्येकैत्यर्थः॥पुनः किं कृत्वा॥

मा

११५११

रिक्तोपर्वेश्वरवसुतिथीनुरात्रि संधे समाह्वे पुंस्त्रीकर्णौ सविधियदु ना दशवामादिवे
 ष्यो॥१६॥॥मंत्रैः अनुराधारेवतीमृगशिरासि॥क्षिप्रैः दस्त्रा कर्णमिजिदीज्यसे॥स्थिरभचरसैः स्थिराणि व्युत्तरारोहि
 त्ये॥चराणि अचरात्र मधुनर्वसुस्वात्य॥तैः कथं भूतैः स्थिरभचरसैः व्यानिलोभः पकसैः विगतानि अनिलो॥१७॥
 पकसौ णियेयस्तानि तथा तैः अनिलो स्वाती॥अथ१८॥शततारका कर्शरोहिणीतद्वहितैरित्यर्थः॥चैकाकापोषु
 चैत्रे॥काकार्तिकः फाल्गुनः॥चौषधैः पुंस्त्रीकर्णौ पदुना कुशलेन सविधियथा स्यात्तथो दशवामादिय
 था स्यात्तथा वेधो॥पुरुषस्य दाक्षिणकर्णो दिस्त्रियो वामकर्णो दित्यर्थः॥कर्णवेधविधिस्तु गद्यपरिशिष्टे उक्तः॥अथ
 कर्णवेधो वर्षे तृतीये पंचमेवा पुष्यं दुह रिचित्रारे वतीषु पूर्वाण्ये प्रादुर्भवमुपवेश्य दक्षिणं कर्णमसि मंत्रयते॥१९॥
 लोभिरिति सयं वक्ष्यंती वेद नि कुमाराय मधुरं दत्वा थ धिया ततो ब्राह्मणो ज्ञानमिति॥किं कृत्वा॥इति शशि कुजशानि
 शचराणपास्य॥रिशानि कुजानां क्रैशाणि च भ्रानि अंशाः नवोशाः वाराः प्रसिधाः॥तीनूत्येकैत्यर्थः॥पुनः किं कृत्वा॥

तिनंदाहरिवसुरजनीरितकास्वर्क्षमेके ॥ सदृक्कोशान्धचंद्रे ध्रुवमृदुलं ॥ १७ ॥ ॥ जन्मनः षष्ठे मासे अष्टमे वामासे तु नरस्य अशतमन्त्रप्राशने निगदि
 तं प्रोक्तं ॥ श्रीशेकन्यकायाः पंचमे सप्तमे वामासि अशतं प्रोक्तं ॥ अत्र नंदाहरिवसुरजनीरितका उद्भवंति मुनयः ॥
 नंदा प्रतिपत्तुषष्ट्यै कादश्यः ॥ हरिर्दृष्टीवसुरष्टमीरजनीरात्रिः ॥ रितकानवमीचतुर्थश्चतुर्दश्यः ॥ स्वर्क्षे जन्म
 नक्षत्रं एके ओ चायाः अत्र उद्भवंति ॥ तथा चोक्तं ॥ जन्मर्क्षे श्रीक्षयं विद्यातु इति ॥ जन्मर्क्षे तु पुं विवाहान्नप्राशनादि
 पुबहुभिर्गृह्यते ॥ तदग्रे वक्ष्यते ॥ पुनः कस्मिन् सदृक्कोशादि दृक्कोटकाणां अंशो न वीराः ॥ अहोदिवा एषां समा
 हारो दृक्कोशाहः सतो ग्रहस्य दिक्कोशाहः तस्मिन् कथं भूते सदृक्कोशानि अचंद्रे न विद्यते चोद्रे च दृक्काणां
 शाहो यस्मिन् नंदो द्रे तस्मिन् च द्रे स्पष्टकाणां शाहानि निश्चयानि ॥ अन्येषां शुभग्रहाणां शुभग्रहामीत्यर्थः ॥ पुनः
 कस्मिन् ध्रुवचरमृदुभिः सि प्रसे ॥ ध्रुवादीनि प्रसिद्धानि ॥ पूर्वोक्तानि तत्रेत्यर्थः ॥ पुनः कस्मिन् व्यजालिमीनो नो
 ते अतो मेव ॥ अलिर्दृष्टिश्च कः ॥ मीनः प्रसिद्धः ॥ एषो न्ये लगे मीने मेव दृष्टिश्च कलासु सतीषु के दणि प्रथमचतुर्थ
 ॥ अत्रान्यन्नप्राशने न सुभानीत्यर्थः ॥ कासु सतीषु के द्रिक्कोणां त्वमृतिषु विमला ॥

॥ १८ ॥

योत्सं या ययेदित्यर्थः ॥ मातुः स्वप्नपयत्वात्पक्षो नरमाह ॥ वा ॥ अशतनिगदितमैरिति ॥ अत्र प्राशतनक्षत्रे वीयोत्सं ॥ नैरित्युपल
 क्षणं ॥ अत्र प्राशनोक्तमन्यदपि विचार्य ॥ किं लक्षणे अर्भक्यगवाशास्यो रादुवर्जितदिह्नुस्वदित्यर्थः ॥ अथ रादुलक्षणं ॥ गुरु
 भावोर्वसन्त्यामिदौ शुक्रे च दक्षिणे ॥ कालरादुः कुजे प्रत्यगुनरे बुधमंदयोः ॥ लग्नबले पूर्ववत् ॥ यान् ॥ रुद्रलक्षणं ॥ हरिसोम
 बाहिराक्षसियमवरुणानिलहराद्येव ॥ उदयाविभ्रमति सदा घटिकारुद्रो महाप्रबल इत्यादि ॥ ॥ हरिर्दिद्रः ॥ ॥ अथ नि
 क्रमणमाह ॥ अथास्य गमवदुदिनो निष्क्रमो मासितुर्य इति ॥ तुर्ये चतुर्थे मासि अस्यार्भकस्य निष्क्रमो निष्क्रमणं ॥ गमवद्वेन
 चतुर्थात्रावेदितं उक्तं पूर्वः अत्र यात्रा प्रकरणं योऽपि मित्यर्थः ॥ निष्क्रमणलक्षणं बृहस्पतिनोक्तं ॥ अथ निष्क्रमणं ना
 मगृहात्प्रथमनिर्गमः ॥ अकृताया क्रिया यास्यादायुः श्रीनाराणां शिशोरिति ॥ यमः ॥ उपनिष्क्रमणं कुर्याच्चतुर्थे
 मासि ॥ मिय ॥ कारिकायां ॥ चतुर्थे मासि पुण्यर्क्षे शुक्ले निष्क्रमणं भवेत् ॥ स्नानं स्वर्गं कृतं वापि कृतं स्वस्वयने भवेत् ॥ अ
 वा योगो हानिः कम्पगच्छेद्युर्देवता लयः ॥ अथ यदेवताः सम्यगाशिषो वाचयेदथा ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं गेहं मानयेत्ततः स्वकं ॥
 मातस्वस्वग्रहं गत्वा मातुलादेर्ग्रहं नयेत् ॥ तदा शीर्वचनाद्ये स्यादीर्घायुरभिनंदितः ॥ जयेत स्य मते नायं लिखितः शिशुः

भोगीत्युशानिविरायुः सुरगुरोर्विधौ पूर्णया बद्धवति वनरः सत्रदइह ॥ अथ एषु संस्कारेषु गुरुशुक्रास्तादिदोषासावः एषु दोषः ॥ बालवृद्धत्वप्रमाणं शारेव शस्यमोदये किं किं न कार्यमिति चतुष्टयं वृत्ते केनाह ॥ गर्भाद्यन्नाशनातेषु गुरुसितयोर्बाधे च मोदये जह्यात्कालस्य रोधाधरिगुरुमयने यास्य मृताधिमासौ ॥ एतच्चौलादिषून्नेदथ गुरुसितयोर्बाधे च न गाहे च शारेव शस्यमोदये व्रतमपि निगमां रंभमायो नैकुर्यात् ॥ १८ ॥ भोगीद्यन्नाशनातेषु गर्भाद्यन्नाशनातेषु कर्मसु गुरुसितयोर्बाधे च परमोदये गुरुशुक्रमूढत्वेन जह्यात् ॥ न त्यजेत् ॥ कस्माधेतोऽकालस्य रोधात् ॥ यतः शार्वगर्भादीनां अन्तःप्राशनात्तानां कर्मणां कालनिरोधः कृतोऽस्ति ॥ तस्माधेतोऽहरिगुरुसिंहस्त्रितं बृहस्पतिं यास्यमयने दक्षिणायने अनाधिमासौ क्षयमासाधिमासौ न त्यजेत् ॥ कालस्य रोधादित्येतत्पदं बुध्यावगतं ॥ तद्यथा ॥ प्रसूतिसमये एव जातकर्मविहितं ॥ तत्राति कालनिरोधं किमप्यस्तादिके निश्चितं ॥ अन्तःप्राशनात्तु मासेष्वष्टमे वेति विदितं ॥ तस्मात्तद्विहितं तत्र यस्मिन् मासे मोदयादिकं न स्यात् तत्र कर्तव्यं ॥ कालस्य सावकाशात् ॥ तयो रधिमासयो र्यदि सिंहस्य गुरुवीदिननिरोधः स्यात्सोप्यत्र न चिंतनीयः ॥ एवंगर्भाद्यन्नाशनातेषु विचारणीयं ॥ अनन्यगतिकं कुर्यात् ॥

त्यनैमिति केतयेति स्मरणात् ॥ संस्कारकमल्लकात्यायनेतत्कारिकायामुक्तः ॥ गर्भाधाने पुंसवने सीमंतोन्नयने ततः ॥ जातकमसिधेयं च निष्क्रमः प्राशने क्रमात् ॥ ब्रूडोपतयने देवव्रतानोचचतुष्टयं ॥ गोदानमेखलोन्मोको विवाहः षोडशक्रिया इति ॥ अनेन क्रमेण गर्भाद्यन्नाशनातेषु मोदयादिकं बुध्यात्तद्विलोकयेदित्यर्थः ॥ तथा च बृहस्पतिः ॥ मासप्रयुक्तकार्येषु मोदयत्वं गुरुशुक्रयोः ॥ न दोषकृतदामासौ लक्षणो लक्षणो बलवानिति ॥ ये मोधि ॥ गर्भे वाधुर्विके १२ त्वेवाधकर्मणि मासिके ॥ सपिंडीकरणे नित्येनाधिमासं विवर्जयेदिति ॥ भृगुः ॥ सीमंतजातकादीनि प्राशनात्तानि च क्रमात् ॥ कर्तव्यानि न दोषास्तपंचाननगने गुराविति ॥ कात्यायनस्मृतौ ॥ गर्भाधानादिका अन्तःप्राशनात्तमालिखुवे ॥ आकर्णवेधाः कर्तव्यानां न्याइत्याह भास्कर इत्यादि ॥ अस्तादिषु ब्रूडादिषु वर्जनीयमित्याह ॥ एतच्चौलादिषून्नेदिति ॥ एतच्च गुरुशुक्रास्तादिकं ब्रूडाकर्मसंस्तेतुत्यजेत् ॥ अथ बालवृद्धत्वप्रमाणमाह ॥ अथ गुरुसितयो रिति ॥ गुरुसितयो र्युक्रयो र्बाधे च बालवृद्धत्वेन गाहे सप्ताहे सप्ताहं सप्ताहं बाल्यं सप्ताहं वाधमिति ॥ बालवृद्धत्वं बहुविधमस्ति ॥ अत्र मध्यमपक्षो गीतः ॥ अथ शारेव शस्यमोदयेति ॥ शारेव शस्यमोदयेति ॥ वक्ष्यमा

णः तस्य मौढ्ये अस्ते च ज्ञाते ब्रतं मौ जीवं धनं निगमारंभं वेदारंभमपि आर्यः श्रेष्ठो न कुर्यात् ॥ तस्यास्ते ब्रतादिके कृते स
 निबद्धो मूर्खत्वं स्यात् ॥ न नु वेदारंभे मूर्खत्वं घटते वेदपतित्वात् ॥ ब्रते मूर्खत्वं किमुक्तं ॥ उच्यते ॥ ब्रतबधस्तु वेदाध्यय
 नार्थक्रियेत तस्मात् तत्रापि मूर्खत्वं घटते ॥ तथा च याज्ञवल्क्यः ॥ उपनीय गुरुः शिष्यं साहाय्यादिति पूर्वकं ॥ वेदम
 ध्यापयेदनेनोवाचारांश्च शिक्षयेदिति ॥ अतः वेद ब्रह्म चर्यं द्वादशाङ्गानि पंचवा ॥ ग्रहणाति कर्मित्येके के शांतश्चैव षो
 डशे ॥ यज्ञानां तपसां चैव शुभानां चैव कर्मणां ॥ वेद एव द्विजातीनां निश्रेयसकरः शुभः ॥ तथा च कात्यायन गृह्यसूत्रे ॥
 वेदो समाप्य स्नायाद्ब्रह्मचर्यं चाष्टचत्वारिंशकं द्वादशकेष्वेकै गुरुणा नुज्ञात इत्यादि ॥ ॥ अथ बौलंसनिर्णयं चतुर्द्वयेनाह ॥
 ॥ ॥ बौलं माघादि पंचस्वमधुषु गदितं द्वित्रिपंचोमिते दृष्ट्वा चारा द्वादशगर्भा यदि भवति जनन्यत्र तो कार्यमेतत् ॥
 साकं यत्रोपनीत्याक्रियत इह तदायं निरोधो न हि स्याज्ज्ञाया दंबात वेदो ब्रतमुपनीचा विबुधैः शुभाथ ॥ ॥ १९१ ॥ ॥
 कार्यं बलैरिति ॥ बौलं चूडाकरणं माघादि पंचमधुषु चैत्ररहितेषु गदितं उक्तं ॥ तथा चोक्तं नारदेन ॥ माघादि पंच

॥ १९८ ॥

सप्तदशमानि ॥ त्रिकोणेन वयं च मे अंत्यं द्वादशं मृतिरश्मि ॥ परबल्लिगद्वंद्वं तत्पुरुषयोः ॥ एता सुवि मल्ला सुपापग्रहरहिता सु
 सतीषु पापग्रहोऽनिष्टकारीत्यर्थः ॥ इंदुश्चंद्रः अश्विस्तु पूर्णः अंगे लभेद्वष्टः ॥ अन्नप्राशने पूर्णं चंद्रो शुभ इत्यर्थः ॥ चतुर्दशे
 सूर्यः केद्रमृतिव्यात्मजगते धर्मे च कुक्षी सवेत् ॥ भौमोपितरु जान्वितो निछरु जायुक्तस्तु सूर्योर्मजः ॥ रूपः क्षीणे शी
 तकरेतु सैशभुगिति प्रोक्त अरितेति यो सोम्ये हन्ययुते युविधौ मखकरः पूर्णे दुरत्तप्रदः ॥ अत्यलुप्तबलं पूर्ववत् ॥ अत्र
 नारदः ॥ षष्ठे पित्राष्टमे मासि पुंसां स्त्रीणां तु पंचमे ॥ सप्तमे मासि वा कार्यं नवान्नप्राशने शिशोः ॥ रिक्तो दिनस्य न दोहा
 दशी मष्टमी ममा ॥ त्यक्त्वा न्यतिथयः श्रेष्ठा प्राशने शुभवा सरा इति ॥ योतिर्विवरणो ॥ जन्मर्क्षे श्रीक्षयं विद्यात्मकं क्षे चापि सो
 र्य्यरुत्तु ॥ आधा र्क्षे चतुर्बालानो कुरुते रोगनाशनं ॥ वधनारदः ॥ जीवसौम्यशितानां तु दक्षाणां दिवसां शकाः ॥ बालान्
 प्राशने शस्तान च द्वाकर्किं जासृजामिति ॥ अर्णवे ॥ एतां दिवं सां शंकोः ॥ बालान् प्राशने शस्तानं चंद्रो को गोशो कुसुमस्तुलाक
 न्पासिंहकर्किं मृगौयमः ॥ एताश्च राशयः शास्तानमेव क्षयश्च कर्मिति ॥ नारदः ॥ वरास्त्ररुद्राक्षप्रनक्षत्रेषु नैधन इ
 ति ॥ श्रीपतिः ॥ रवौ लभे कुक्षी धरति नये पितृगदभा कशनो वा तव्याधिः सशशिनिर्यलुत्तक्षादतरतः ॥ बुधे ज्ञानी

नुस्मृतो॥अन्यथा मुहूर्तभावे कारिका निबंधोतिरुक्ता॥अलाभे सुनुहर्तस्परजो दोषे तु संस्थिते॥अयं संपूज्यते कु
 र्याद्ब्रह्मस्य यं करि॥हेमी माषमितापद्मे श्रीसूक्तविधिना च येन॥प्रत्यु च पायसं द्रुता सिषिच्य शुभमाचरेदिति॥
 सूक्तिकोदवययोऽशुभो गां दद्याधो मपूर्वकं॥प्रामे कर्मणि शुभास्योदतरस्मिन्नशुध्वाति॥उदकारजस्वला॥॥
 अथ वर्णविशेषवारविशेषतथा नक्षत्रविशेषाणि लभ्यते च वृत्तैकेनाह॥॥कार्ये वर्णैरिनाराकिंशानिषु नि
 श्वितैर्ज्ञत्रये शुक्लसोमो द्यां त्यद्वा दित्यशाक्रेन्दुमिरितहरितस्त्रिभिश्चोत्तकर्म॥दूने कारिका किं गत कवि
 निरिवलामृत्युगामृत्युदास्युर्बुद्धाऽसंतोत्यद्वा दित्यजगुहशशिनौ रात्रि संधे चरिका॥॥२०॥॥कार्ये
 वर्णैरिति॥वर्णैर्ब्राह्मणादिभिर्यथाक्रमेण॥इ नाराकिंशानिषु आदित्यमंगलसोमवारे दित्यर्थः॥चौत्तकर्म
 न कार्यनित्यर्थः॥भूद्रस्यद्वादश संस्कारा उक्तः॥वेदव्रतोपनिषममहानाम्नीमहाव्रतविना द्वादश संस्काराः
 भूद्राणाममेव त॥निरिवलैरिति॥निरिवलैश्च लुर्भिर्वर्णैरिविशेषेण ज्ञत्रये बुधवहस्यतिशुक्रवारे॥शुक्लसोम
 शुक्लपक्षगते सोमवारे कार्यः॥रेव पक्षे सोमवारे दितं॥वेदस्य क्षीणत्वात्॥केऽद्यां त्यद्वा दित्यशाक्रेन्दुमिः॥॥१९॥

अस्या तद्देवतां रेवत्याश्चिन्यौ॥आदित्या तद्देवतां द्यादित्यपुनर्वसुपुष्यौ॥ज्योतिर्मगौदनो हस्तः हरिः श्रवणः ताभ्यां
 त्रिभिर्भैः॥हस्ता तृभिर्भैः श्रवणा त्रिभिर्भैरित्यर्थः॥दूने कारिका किंशुक्राऽसूर्यमंगलशानिषुक्राऽएते च त्वारः श्रत्रचौ
 ले सप्तमस्मान्ते मृत्युदास्युः॥विशेषमाह॥गत कवि निरिवलामृत्युगामृत्युदास्युः॥गतः कविः शुक्रो येभ्यस्तो गत क
 वयः॥ते च ते निरिवलाश्च शुक्ररहिताः स्तर्वेगहाः मृत्युगाः श्रमगामृत्युदास्युः॥व्यजाः संतोत्यद्वाः चंद्रताऽसद्
 हा अंते द्वादश स्थाने द्वाः॥शोभनाः स्युः॥अन्यलभ्यते पूर्ववत्॥त्ये जेति गुहशशिनौ॥१९॥पक्षी प्रतिपदौ॥स्पष्टमन्य
 त॥कुर्यान्निशोरिको पक्षी ध्यां च जन्मसं॥वर्जयेदिति नारदवचनात्॥॥अथ प्रसंगात्सौरनिर्णयं सार्धं वृत्तेनाह॥॥
 शुक्ताऽपकोपवासी श्वरजनयुवति प्राग्वयस्कः श्रयोगीयात्रायुधो न्मुरवा येन तदिन विधयो स्यं वकास्ते न मुंडयाः॥सी
 मंतोर्धनपत्युर्नरकचेलवनैर्हरदेश प्रयाणं वृक्षछेदः समुद्रास्तुतिमतिहरणो स्यादृते वश्यकायति॥॥२१॥॥शु
 क्रेति॥॥१९॥कृतमोजनः॥अभ्यक्तः॥रुताभ्यंगः॥उपवासी प्रसिद्धः॥इश्वरजनो राजसेवकः॥समर्थो वा॥युवतः
 सौभाग्यवती स्त्री प्राग्वयस्कः प्रथमवयस्कः॥पेचाद्वा द्वैष्यते पूर्ववयः॥योगी राजयोगी गीतादौ प्रसिद्धः॥यात्राय

पो॥ युधं प्रसिद्धं ते प्रतियेउं नमुराः अस्वंबको जीवत्येकः॥ कृतदिनविधिराहिके येन। सौकतादिनकर्मा। एतेन मुंडयाः। मुंडनाहीन
 भवन्ति॥ अवश्यकार्यादितद्व्युत्तरार्धोक्तमनुसंधेय॥ यत्रावश्यमुंडनकरणं भवति तत्रावश्यमुंडया॥ ॥ अथ शौरनिषे
 धप्रसंगादुर्विणीयते निर्दिष्टं सापवादमाह॥ सीमंतोर्ध्वमिति॥ सीमंतोर्ध्वसीमंतोत्तयनादूर्ध्वपत्न्युः कृतसीमंतसंस्कार
 भर्तुरवश्यकार्यादितेन त्वकचलवनादिन स्यात्॥ नखकेशछेदनं॥ अन्यत्सुगमं॥ अवश्यकार्यादितेन स्यादित्यनेन आ
 वश्यकेन दोष इत्यर्थं प्रसिद्धं॥ अथोक्तैष्योन्येषां शौरार्थं नक्षत्रादिकमाह॥ ॥ शौरौ चोक्तभादौ गदितमथरविक्षेत्रगं
 गाधराग्याधानेपि नोर्विनाशो हि जनपकथने सर्वदा शौरमिष्टं॥ मित्रत्र्यर्कादितींद्रोतिमहूरितुरंजैः पंचमेष्टे व्रतात्प्राग्नि
 चारंभोक्तकालेश्वरविधिरघटे सोम्यसंज्ञेयनेर्के॥ ॥ २२॥ ॥ शौरमिति॥ चोक्तभादौ शौरगदितं प्रोक्तं॥ शौरनिमित्तान्या
 ह॥ रविक्षेत्रेत्यादि॥ रविक्षेत्रे भास्कारक्षेत्रे। गंगाप्रसिद्धा। अधरायागः॥ अस्याधानप्रसिद्धं॥ तस्मान्न्यत्रोर्विनाशो मरणो न स्मि
 न्द्विजनपकथने हि जाज्ञायां राजाज्ञायां च सत्यां सर्वदा शौरं इष्टं स्यात्॥ शौरनक्षत्रादित्येनास्तीत्यर्थः॥ अथाक्षरार
 भं रत्नार्थेनाह॥ ॥ मित्र्यर्केति॥ अनूराधाहस्तातृत्रयमित्यादि मित्रप्रभृति नक्षत्रैः जन्मतः पंचमेष्टे व्रतात् व्रतबधना

के चोत्तुहत्वाक्षीणं विधुं मधु॥ द्वित्रिपंचमिमे द्वे द्वितीये तृतीये पंचमेष्टे स्वाचाराद्वास्वकुलाचारे तोवा॥ इतं च॥ कल्याणनृ
 त्वा॥ सांवत्सरिकस्य चूडाकरणं तृतीये वा प्रतिहर्तव्यं उत्रो वर्षे स्पेक्षां तोयथा संगलं वा सर्वेषामिति॥ सांवत्सरिकस्य अतिर्को
 नाद्वे स्पेति हरिहरमिश्रे व्याख्यानात्॥ तथा च स कुरु शिष्यः॥ आद्येष्टे कुर्वते केचिन्पंचमेष्टे द्वितीयेके॥ उपनीत्यासहे
 वेति विकल्पः कुलधर्मत इति॥ सगर्भा यदि भवति जनन्यत्र नो कार्यमेतत्॥ अत्र उक्तेषु वर्षेषु द्वित्रिपंचाष्टिषु जननी कुमा
 रस्य माता यदि सगर्भा भवति गर्भवती स्यात्॥ तदा चोत्तुहत्वा कार्यं पंचमाद्यादूर्ध्वगर्भिण्यां सत्यो कार्यमित्यर्थं प्रसिद्धं॥ अत्र ना
 रदः॥ सतोर्मातरि गर्भिण्यां चूडाकर्मन कारयेत्॥ पंचमाद्यात्प्राग्योर्ध्वगर्भिण्यां अधिकारयेदिति॥ उपनयनेन सह क्रियमाणे
 दोष इत्याह॥ साकेयत्रो यतीत्या क्रियते इह ते दायं निरोधो न हि स्यात्॥ इति॥ यत्र उपनीत्या साकेय उपनयनेन सह क्रियते त
 दा इह अस्मिन्नोले अयमुक्तो निरोधश्चोत्रमासमातृगर्भलक्षणो न स्यात्॥ तदुक्तं तेनैव॥ सहोपनीत्या कुर्याच्चैतदा दोषो न वि
 द्यते इति॥ अंबावर्तवेति विधमाह॥ जह्यादंबावर्तवेदो व्रतमुपनयनं चाविशुद्धे शुभाथरति॥ अंबावर्तवे सोतरजसि अदः अनंतरो
 तं चोत्तुमित्यर्थः॥ व्रतं मौजी उपनयनं विवाहं आविशुद्धेः शुद्धिपर्यंतं शुभाथरतरं एतच्च यं जह्यात्॥ तदुक्तं इत्यर्थः॥ तथा च स

लनिद्यं॥ एतदुक्तं भवति॥ मीनमेव पलायन्येन वकं वृष १ कुंभयोः॥ मकरे मिथुने दिक्करोषा एका द्वादश स्मृताः॥ मीनमेव चतु
 र्नीडयः साधस्तु वृषकुंभयोः॥ मकरे मिथुने पंचशोषाः साधोऽष्टकीर्तिताः॥ एतदुक्तं भवति॥ स्वाहादूर्ध्वं द्विगुणितस्ववर्षप
 र्यंतं अष्टक्रमेण निद्यं॥ तद्यथा॥ ब्राह्मणस्य अष्टमवर्षं मुख्यं तद्विगुणितं अष्टमवर्षात् षोडशपर्यंतं ब्राह्मणस्य॥ एका
 दशवर्षात् द्वादशपर्यंतं क्षत्रियस्य॥ द्वादशवर्षात् चतुर्विंशतिपर्यंतं क्षत्रियस्य॥ अष्टक्रमेण उत्तरोत्तरं निद्यं॥ अ
 र्थात् अत ऊर्ध्वं अनधिकारिणो भवन्ति॥ तदुक्तं संग्रहे॥ नृपाकृतिजिनाद्यैस्तं नोस्ति कालोत्तमः परे॥ पालित्यं स्यादय
 जादे व्रीत्यस्तोमो विशोधनमिति॥ तथा श्वत्वायनगृहे॥ आषोडशाद्वा ह्यणस्यानतीतः कालो भवत्याहुर्विंशत् क्षत्रियस्य
 चतुर्विंशद्द्वेयस्यात ऊर्ध्वं पालितसावित्रीका भवन्ति तेनानुपयेयुर्ना ध्यापयेयुर्न याजयेयुर्न वैभिके व्यवहरेयुः कालाति
 क्रमे निपतयन्निषु कृपयत्तत्ति सावित्रीकाणामनपत्ये संस्कारेषु माध्ययनेषु संस्कारेषु ब्राह्मणस्तोमेनेष्टा काममनवीर्यरि
 नूयवहाय विवर्तीति वचनादिभिः॥ अथ स्वाहात्यागपि अध्यापनोक्तुं कथादुपनयनकालमाह॥ पंचाष्टका द्यूतो वेति॥
 पंचाष्टनवर्षेभ्यः सकाशात् एषां ब्रह्मक्षत्रियविशोऽष्टक्रमेण पठनरुचिः वेदादिपठनरुच्यात् द्रुतं शस्तमाहुर्मनुजपः॥ तदुक्तं सं

॥ २१ ॥

त्रापि २

हे॥ ब्रह्मवर्चसमोजश्च विद्यायुः श्रीर्यशः सुखं॥ पित्रादेरुपनीते स्वयं चाष्टका द्यूतः फलमिति॥ अथानुगुरुबलमाह॥ राशेषद
 य आश्वयुजस्यो हरिगुरुं शुभदः पूजया स्यात् तथा पित्रात्येष्टुस्योष्टमो नो यदि निजगृहगस्तुंगो ~~वेद~~ शस्तः॥ एवं कन्येष्टं ~~सका~~ द तस्याः २
 तितरगुणिनो लब्धयेवातिकाले निष्टोपीह द्विरन्येष्टमसवनगतः शोभनस्यात्रिरन्यः॥ ॥ २४ ॥ ॥ राशेऽष्टमरा
 शेः कैः सकाशात् षट्त्रयायद्यस्यो गुरुः अस्मिन् च तबधे पूजया शुभदः स्यात्॥ षट् षष्ट्रयस्त्रतीयं आद्यं जन्म राशिः खं
 दशमेषु तिष्ठतीति तथा॥ तया पूजया पित्रात्यो द्वादशः औबुचतर्थः अष्टमः नोः शुभः स्यात्॥ पूजयाप्यशुभदः स्यादि
 त्यर्थः॥ स यदि जनिगृहगस्तुंगगृहगः॥ धनुर्मीनगद्व्यर्थः॥ तुंगगो वा भवति तदा इह दुष्टस्थानेषु वर्तमानः शस्त स्यात्॥
 अस्तुंगं कर्कः॥ अर्थदुक्तस्थानेभ्यो न्यथा स्थानगः शुभदः स्यात्॥ एवं कन्येष्टं कन्याराशेः सकाशात् एवमुक्तवत्
 शुभाशुभः स्यात्॥ अतितरगुणिनो वरस्य लब्धये अतिकले वा अतिष्टोपि गुरुद्वद्वादशवर्षेष्टमद्विरन्यः॥ षट्त्रयाद्य
 स्तुष्टशस्त्रे या पूजोक्ता तस्य माणतो द्विरन्यः॥ तेन द्विगुणवर्तेन शोभनः स्यात्॥ एवं सीमान्येनोक्तः॥ अष्टमस्य वि
 शेषमाह॥ अष्टमसवनगतः त्रिरन्यः॥ तेन शोभनः स्यात्॥ अत्र ब्रह्मस्यति॥ इषवापकुलीरस्यो जीवोप्यशुभगो वरः॥

म्याः स्वोच्चस्वभागांशेषु वर्तमानाः श्रुतिपतिरपि वेदपतिरपि स्वोच्चस्वभागांशे वर्तमानश्चेत्यदि केन्द्रकोणे स्थिताः पूर्वोक्तब्रह्म
 चारी वेदार्थवेत्ता स्यात् ॥ न केवलं वेदार्थवेत्ता स्यात् ॥ अपितु पशुगृहधनवानु स्यात् ॥ अत्र केन्द्रकोणेशानो मंदे सति संस
 सेवी भौत्य सेवकः स्यात् ॥ तस्मात् केन्द्रकोणेशानिर्न भवितव्यः ॥ उक्तं च संग्रहे ॥ केन्द्रस्थितैरिनाद्यैर्न पसेवी विदुः क्रियो
 स्थितिश्च ॥ वेदाभ्यासी यज्वा कृतुकर्ता महीन सेवको भवेत्ताति ॥ लग्नभंगानाह ॥ चंद्रकूरा विलने शशिसित
 तनुपा ४ षष्ठगे हे सितो ॥ तस्य सर्वे रंध्रे बहुधा ४ कंच तनुगद न ४ श्रेष्ठ उच्चैर्दुरेके ॥ विद्यां सौं उपुते काले स्थिरचर हरिज
 सुतरां ब्राह्मणेन मौज्या ऊर्ध्वगणे शो गिरमपि विधिवत् पूजयित्वा रसेत् ॥ ॥ २७ ॥ चंद्रकूरा ४ विलने शशिसित
 तनुपा ४ षष्ठगे हे ॥ सित ४ शुक्र ४ अंसे द्वादशस्थाने शेषं सुगमं ॥ सर्वे रंध्रे ८ रंध्रं अष्टमं स्पष्टं एते प्रत्येकं बहुधा ॥
 बहुमारका भवेति ॥ किंच ॥ केचिदन्यलग्नाभावे तनुलग्नगद नो रायः श्रेष्ठ ४ स्यात् ॥ उक्तं च मौजी पठ ले ॥ शुभदो व
 लवानुभानु लंघन बो दशमस्तथा ॥ सर्वशाखाधिपो यस्मात्सर्वेषां व्रतबंधने ॥ सर्वशाखाधिपो भानुः केचिद्विदुर्म
 हर्षयः ॥ तस्माद्भूतं तराभावे लग्नस्थोर्कः प्रशस्यते ॥ उच्चैर्दुरेके इति ॥ एके मुनयः ४ उच्चैर्दुः उच्चस्थश्चंद्रस्तनुगच्छेष्ट ४

23

इति वेदति ॥ तद्वाभ्यं ॥ चंद्रोदये मिश्रस्तस्याक्षय रोगी सिते तरे ॥ सिते पक्षे भवेद्यज्जास्वसेतुंगे विशेषत इति ॥ अस्वार्थः ॥ सिते
 तरे लृष्टपक्षे चंद्रोदये चंद्रयुक्त लग्ने सति व्रती ॥ अभिशस्त स्यात् क्षयरोगी च स्यात् ॥ अभिशस्तो नाम मिथ्या अभिशस्तः ॥
 मिथ्या भिशो सी अनेने दंपात के चतमिति यद्धो का मिथ्या च दंति ॥ सद्भूमि शस्तः ॥ एवे विधः ॥ स्यादित्यर्थः ॥ क्षयरोगी स्या
 दिति ॥ कृष्टपक्षे लग्नस्थ चंद्र फल मुक्तं ॥ सिते पक्षे भवेद्यज्जेति वाक्यं स्पष्टं ॥ अयं श्लोकः पुनः संस्कारविषय इव भाति ॥
 यतः लृष्टपक्षे व्रतबंधे चंद्रस्थ फल मुक्तं ॥ तस्यादिवा असंभवान् ॥ पुनः संस्कारस्य तु अर्हकर्मलोप भयात् ॥ राजावपि
 संस्कारो विहितो नान्यस्य प्रथमव्रतबंधस्तस्यैवैयं कारैर्दिवैव पूर्वोक्ते विहितो नरात्रौ ॥ अतः कारणादिदेवचनपुनः
 संस्कारविषयं प्रतिपादयति ॥ पुनः संस्कारमितानि धर्मशास्त्रप्रसिद्धानि ॥ तोदशो वाक्यं रत्नमालायां ॥ त्रिषु च स्वर्गोर्कस्त्रि
 धनार्कस्तकर्मगश्चंद्रस्त्रिषु ४ ४ ४ निरादुःसौमा ॥ सर्वे चलासे च त्रिकोण केन्द्रगा ४ शुभा ४ शुभा ४ सुप्रतिबंधको ल इति ॥ अ
 तर्ततीयस्य स्पष्टस्य सूर्यस्य रात्रिगत लग्नसंभवः ॥ नारदेन तु लग्नस्य चंद्रो निर्दिष्ट एव ॥ तद्वाक्यमेव ॥ स्वोच्चसंस्थो वि
 शीतो शुभेति नोपदिष्ट लग्नः ॥ तं करोति विशुद्धिः स्वसत्ततं क्षयरोगिणामिति ॥ अन्यलग्नबले पूर्ववत् ॥ अथ विचारं भवतार्थं नह ॥ ॥

विद्यामौज्युक्त काल इति ॥ मौज्याकृर्धमौज्युक्त काले विद्यारंभमारंभ्यते ॥ मौज्यर्थमुक्तः मौज्युक्तः स चासौ कालश्च तस्मिन्नि
 द्यो वेदं आरभेत् ॥ मौज्याकृर्धमित्यनेन प्रागनधिकरः स चितः ॥ गणेशं गिरमपि सरस्वती मपि विधिवाद्ध्युक्त मार्गेण पूज
 यित्वा ॥ कथं भूते मौज्युक्त काले ॥ स्थिरचरहरि जन्तुतरा बाह्यहीने ॥ स्थिरचरहरि जं स्थिरजन्तु नि स्मृणा मुतराणां समा
 हारं स्थुतरं बाह्यं रोहिणी लसिहरि ने रहिते मौज्यर्थमेतानि गृहीतानि द्यारंभे अग्राह्याणीत्यर्थः ॥ स्थिरचरेभ्य मइति श्रव
 णात् ॥ ॥ अथ केशो तं मौजी विमोक्षं च वृत्तार्धेनाह ॥ ॥ केशो तं चो ल वत्स्या न्न पमित शरदीत्या दुःशयि व्रतो के काले मौ
 जी विमोक्षं गुरु बल मनयोर्न विलोक्य सुधीभिः ॥ श्रद्धाणां मौज्यभावात्तदुदित तिथि सेनस्तमौ मे ज्यशुकै व्यारे वारं लवे मा
 स्पुपय मविहिते चुरिका बंध माहः ॥ २८ ॥ ॥ केशो तं कर्म न्न पमित शरद्विषोऽशवर्षे चो ल वत्स्या दित्या यी आहुः ॥ सं
 व चो ल क मत्र या हो मित्यर्थः ॥ व्रतो के काले मौजी विमोक्ष माहुः ॥ स्पष्टं ॥ अतयोः केशो तं मौजी विमोक्षयोः गुरु बलं सुधीभि
 र्न विलोक्य ॥ ॥ अथ श्रद्धाणां मौज्यभावात्तदुदित तिथि सेनस्तमौ मे ज्यशुकै व्यारे वारं लवे मा
 क नक्षत्रे अनस्तमौ मे ज्यशुकैः उदितैर्भौमि गुरुशुकैः व्यारे वारं ओरोमौ मस्त दहत वारं लवे न यो शो यत्र कुत्रापि लये मौ ॥ २५ ॥

गुरुशुद्धिं न वितयेत् ॥ अथ मेपि प्रकर्तव्यो विवाहस्त्रिगुणार्चनान् ॥ अथोपनयने मासादिना माह ॥ शुक्ल इति ॥ शुक्लेशुक्लपसे मा
 घादिपंचमासेषु ज्येष्ठांसेषु ॥ इति शुभ दिवसे ॥ इति सूर्यः ॥ शुभः वर्धमाने दुः गुरु बुधशुक्राः ॥ एषां दिवसः वस्मिन् अहः प्रादुच्छेदि
 वसस्पृष्टार्धे व्रतमुपनयनं सत्सु सौ शुभं स्यात् ॥ किं ह्येता ॥ अनधाय रिक्ता तिथि मुनि मदनान् चंद्रभागं प्रदोष सत्का ॥ अनध्या
 याः वक्ष्यमाणाः ॥ रिक्ता तिथयो चतुर्थीति वमी चतुर्दश्यः ॥ मुनिः सप्तमी मदनः त्रयोदशी एतान् ॥ चंद्रभागः के कोशिः पापांशा
 दि कं पुं निषेधितं ॥ प्रदोषो न ध्याय प्रकरेणोक्तः ॥ तत्सत्का ॥ अथ व्रत बंधे नक्षत्राण्याह ॥ रास्तो द्वीशा मिश्रा कंत कपित
 राह तैः सर्वभैर्मौ जी बंधो वेदेशे जे बला दये गुरु सित कुज वित्सां जका वेदपास्युः ॥ स्वर्शो ज्ञां शेषु सौम्याः शुति पतिरपि चेतै
 द्र कोणी स्थिता स्युर्वर्णी वेदार्थ वेता पशु गृह धन वान व्रमं देत्यसेवी ॥ २९ स्पष्टं ॥ उक्तं च ॥ मघा च भरणी ज्येष्ठ विशाखा
 चैव रुतिका ॥ नक्षत्रपंचके प्राज्ञैर्न ग्राह्यं व्रत बंधन इति ॥ वेदेशे वेदपतौ जे बुधे बंधे बला दये सति ॥ स्थानादिना बल
 समृद्धे सति ॥ ते के वेदेशा द्यपेक्षो यामाहा ॥ गुरु सित कुज वित्सां जकाः क्रमात् वेदपाः स्युः ॥ गुरु ऋग्वेदस्य ॥ शुक्रो य
 जुर्वेदस्य ॥ कुजः सामवेदस्य बुधो अथर्वण वेदस्य पतिरित्यर्थः ॥ अथ लग्नगोचरमाह ॥ स्वर्शो ज्ञां शेषु सौम्या इति ॥ सौ

मा. १. टी.
२५

युतां कांतां वरश्चोद्देवर्णो वश्यभये निखे चरगणाः कूटं च नाडी क्रमात् ॥ वर्णाद्या बलि नो यथोत्तरमही दूर्ध्वं गुणे क्यं
शुभं वर्णविप्रमुखा स पादिहवरो वर्णोत्तमः स्यात् ॥ १ ॥ ३६ ॥ अतः परमत्रयं स जीणिशाहलविकीरितानि ॥ वरगोत्र
कुलादिभिः ॥ अथां कांतां कमनीया कन्यास्तु दहेत् ॥ चकारोदरोप्येवं विधोऽभाष्यः ॥ गात्रगुणिर्ध्यांतरात् ॥ स्तौ नम्या ॥
कुलमपि पंचमसप्तमनिर्णयमप्येतद्गुंथांतरात् ॥ अन्यदत्रावलोकयेत् ॥ अथ यथोत्तरं बलिष्ठं ॥ घटितं क्रममाह ॥
वर्ण इति ॥ वर्णः १ वश्यं २ भं ३ योनिः ४ खेचराः ५ गणः ६ कूटं ७ नाडी ८ क्रमाद्यथोत्तरं बलिनस्युः ॥ अही दूर्ध्वं अष्टदशा
धिस्यं गुणे क्यं यथोत्तरं स्यात् ॥ तत्रादौ वर्णलक्षणमाह ॥ स्रष्टा न्मी नात्स काशात् विप्रमुखाः ब्रह्मणा दयो वर्णाः
पुनः पुनर्गणनयो लेयाः तद्यथा ॥ श्री नो ब्राह्मणः ॥ मे षेक्षेत्रियः ॥ वृषो वैश्यः ॥ मिथुनः १२ ॥ पुनः कर्को ब्राह्मणः ॥ सि
होक्षेत्रियः ॥ रहास्मिन्नराधिमेले वर्णोत्तमो वरः १२ ॥ स्यात् ॥ कन्यापेक्षया वर्णोत्तमो वरः १२ ॥ स्यात् ॥
नान्याथे स्योत्सिद्धं ॥ अप्युत्तमार्थे न वायमाह ॥ तुभं श्याजलजा वशा विहरयोर्वश्या किं कौर्ष्या हरेरस्यातिर्नश
भोतुरजहरयोनेष्टा स्युरन्यजनाह ॥ ने गण्यं कहते मिथस्त्रगणराः शेषं न स चाश्विभादश्चेभास्यहि भोगिनः ॥ स्व
पञ्चोपाखुभुग्छेदराः ३० ॥ तुः नराशे मनुष्यराशेः जलजाः जलचराः ११ श्याः ॥ तस्येव विहरयः सर्वे वश्याः ॥ विगतोह

२५

स

रिः सिंहो येभ्यस्ते विहरयः ॥ सिंहरहिताः सर्वे वश्या इत्यर्थः ॥ हरेः सिंहस्य विः कौर्ष्याः वश्याः ॥ कौर्ष्यो वृश्चिकः ॥ विगतः कौर्ष्यो येभ्यस्ते
विः कौर्ष्यो ॥ सर्वे राशयः सिंहस्य वृश्चिकरहिताः सर्वे वश्या इत्यर्थः ॥ अस्यानंतरोक्तस्य हरेः अतिवृश्चिको नशुभः बेरी इत्यर्थः ॥
तुः मनुष्यराशेः अजहरयोनेष्टाः स्युः ॥ अजाः जलजाः ॥ हरेः सिंहः एतेनेष्टाः ॥ ने लनं कर्तव्यमिति स्यर्थः ॥ अन्यजनाह ॥ अ
न्यदस्याभश्यादिकं जनालेयं ॥ तद्यथा ॥ तुः पुरुषस्य गोर्वश्या भवति ॥ अत्र परस्परं मिथत्वं दृश्यते ॥ तस्मादनयो
र्मेलनं शुभं स्यात् ॥ इदमेव लंछं जानीयवचं वरयोने शुभां ॥ लंछनां गोर्ष्यामित्येवं लोकप्रचारतो विचारणीयमिति स्यर्थः ॥
राशिस्वरूपं जातकवशादवगतं ॥ बृहज्जातके ॥ मत्स्यो घटी नृमिथुनं सगरं सवीं वापी नरोश्वजघनो मकरो मृगा
स्युः ॥ तौ लिसं स्यदहना सुवगा च कन्या शेषाः स्यनाम सदृशाः खवराश्च सर्वे ॥ अथ भयोनी द्वावपि वृत्ते ने के नाह ॥ भगण्येति ॥
मिथः परस्परं बध्न वरयोर्भेन क्षत्रगण्ये बध्न क्षत्रादूरनक्षत्रगण्यं ॥ वरनक्षत्रात्कान्यानक्षत्रं गण्यं ॥ उभे अपि अंकद्वयेन व
भिर्भोजितं कार्यं शेषं यगारः त्रिः सप्तपंचाभिवति नृदानसस्यात् ॥ अथ योनिमाह ॥ अश्विभादिति ॥ अश्विभात्स काशात् भानां
नक्षत्राणां अश्विभादयो नयो भवति ॥ अश्वो अश्विन्याः इभो हस्ती भरण्याः ॥ अविर्मेघः कृत्तिकायाः ॥ अहिसर्पो रोहिण्याः ॥
भोगी सपो मृगस्य ॥ अश्वानां आर्श्या ॥ वृकं उदुं नृनक्षत्रीति वृकं भुक्माजोरः पुनर्वसोः मेघः प्रसिद्धः पुष्यस्य ॥

मु.मो.उ.
२६

आखुभुनू माजी रो आश्लेषा याः। द्युंदुरो द्योउंदुरो ममघापूर्वा फाल्गुन्याः॥ ॥ गोः काली वशुभुजः ममहि
 यथपशुद्विद्वो मगोश्वाकपिद्वो बभ्रुकपि सिंहवा जिह रिगो नागाः क्रमाद्यो नयः॥ सिंहभं महिषाश्वमोतुखनके
 णं च कीशाविगो व्याघ्रं बभ्रुकणी तिभीरुवरयोः प्रव्येश कोश्वस्यजेत् ३९ गोः उत्तरफाल्गुन्याः काली महिषी हस्तस्य।
 महिषी स्वायाः पशुद्विद्वो व्याघ्रो विशारवायाः। द्यो मगो अनुराधा ज्येष्ठयोरपि। श्वाश्वा मूलस्य। कपिर्वी नरो पूर्वोपा
 टायाः द्यो बभ्रु उत्तराषाढाभिजितोर्द्वयोरपि। बभ्रूनकुलो। कपिर्वी नरः श्रवणस्य। सिंहो धनिष्ठायाः। माजी अ
 श्वः श्रवणरायाः। हरिः सिंहो पूर्वाभाद्रपदायाः। गोरुत्तराभाद्रपदायाः। नागो हस्ती रेवत्याः। इति योनिमभि
 धायाथ योनि वैवाहमाह॥ सिंहश्चरभश्च सिंहभं। सिंहगजं। महिषाश्वं। ओतुखनकं। माजी रोदुरं। श्वे
 णं श्वा ममगो। कीशा विवानरमेव कं। गो व्याघ्रं। बभ्रुकणी। नकुलसर्पं। इति वैरं। भीरुवरयोः वधवरयोः। इति वैय
 प्रव्येशयोः प्रव्यः सवकः। दशः स्वामी एतयोश्चस्यजेत्। वर्जयेत्। अथ ग्रहवैरांशिवैरं विवक्षस्तावदाशिन
 यानाह॥ ॥ शेषा मंशुबुचं रवृशमगुशाः शोभुक्रियास्यूरवोर्मिजाणी ज्य कुजेदवः शनि सितौ शत्रू

इति वैय
२६

मनवांशवर्जित इत्यर्थः॥ उपयमविहिते मासि विवाहोक्तमासेन विवाहोपमौ समावित्यमरः॥ आरोभौ प्रस्यमरः॥ पुरिका कटिबंधं
 कटिदेशे पुरिका बंधनमाहुः॥ तथाच संग्रहे॥ शूद्राणां राजपुत्राणां मौज्याभावे स्त्रुबंधनं॥ मौजी बंधोक्ततिथ्यादौ कार्यमौ
 मदिनं विनैति॥ तथाच नारदः॥ पुरिका बंधनं वक्ष्ये नृपाणां प्राकुरग्रहात्॥ विवाहोक्तेषु शुक्ले पक्षे प्यनस्तगो जी वशुक्रं वभ्रु
 पुत्रै चंद्रतारवलां न्विते॥ मौजी बंधं क्षतिथिषु कुजवर्जितवासरे॥ तेषां नवांशकं कर्तुं रष्टमौ व्याधिवर्जिते॥ शुद्धेष्टमेविथो
 लग्नषडष्टां त्यविवर्जिते॥ अधविक्रौणके द्रुष्टेः शुभे स्त्रियायारिगैः परे॥ पुरिका बंधनं कार्यं सर्वयित्वा सुरान् पितृन् च
 अर्चयेत् पुरिकां सम्यदेव तानां च संनिधौ॥ नतः सुलग्ने वध्नीयात् कंठ्या लक्षणसंयुता पतस्या सुलक्षणं वक्ष्ये यदुक्तं
 क्षणापुरा॥ संनिनं पुरिका यामं विस्तारेणैव ताडयेत् द्वाभजितं राजसंख्ये श्वअंगुलाभ्यरिकल्पयेत्॥ शेषं चैकफलं
 वक्ष्ये च जाये च नवान् भवेत् ७ धमाहे मरणं सिंहं जयश्चायेति रोषितः॥ धनलाभो हवेत्यंतुः स्त्री भवति गर्दभ
 गजायेत्यंतमप्रीतिं धौ श्वे वित्तविनाशनमिति॥ सर्वत्रत्याज्य प्रकरणोदितं विलोक्ये॥ अस्मिन् प्रकरणे कर्णवैधकृतं वि
 नासकोणि स्वपराहतांति॥ ॥ इति स्वकृतमुक्तं मातं डीकायां मातं हवत्तभायागभाधानादिसंस्कारप्रकरणं॥
 अथ विवाहप्रकरणं विवक्षुस्तवत् चटितं गणविस्तारं द्वादशभिर्दृष्टैर्नाह॥ ॥ शुद्धांगो नकुलादिभिर्गु

सुरे की स्यादि ती ज्या निलें दुश्रुत्या भिन मित्र म न्यदु सुरे दै ये नै र्णं स्या नृतिः ४ ॥ ३३ ॥ स्या देवा सुरयोः क
लिर्न मरयोर्म च्यं स्वयोः सौ ह दं नै स्वं दिव्य य के व डु सु वि प डे पु व म र्थो क के ॥ श के र्थो वि वि धौ वि भे क चरणे
भि न्न र्ण रा श्ये क के भि न्न आ घ्रे क भ ये त यो र्ण ख गौ ना डी न दूरं च न ५ ॥ ३४ ॥ पूर्वो स्ति स्रः ॥ आ द्रो प्र सि ध्या ॥ अंत को भ र
णी ॥ को रो हि णी ॥ उत्तरा स्ति स्रः ॥ एत न क्षत्र न व कं न रि म व ति ॥ न ग पा मि त्य र्थः ॥ अ को ह स्तः ॥ अ त्य रे व ती ॥ अ दि ति पु न
र्व सुः ॥ इ यः पु ष्यः ॥ अ नि लं स्वा ती ॥ इं डु म गः ॥ अ ति श्र व णः ॥ अ श्वि ने नी प्र सि ध्या ॥ मे त्र म नु रा धा ॥ ए त न क्षत्र न व कं सु
र दे वे भ व ति ॥ दे व ग ण मि त्य र्थः ॥ अ न्य तः ॥ कृ ति का स्ते मा म घा वि त्रा वि शा खा ज्ये ष्ठा म ल ध नि आ श त तार का इ ति ॥ न व कं अ सु र
भ व ति र श्यो ग ण मि त्य र्थः ॥ दै ये नै र्णं स्र ति भ व ति ॥ दे वा सुर यो र्दे व दै य योः क लि स्या त ॥ न म र योः न दे व यो र्मे ध्यं स्या त ॥ स्व यो
मे ले सौ ह द स्या त ॥ अ थ कू ट मा ह ॥ नै स्व मि ति ॥ दि २ व्य य के दि द्वा द शे नै स्वं नि स्व स्य भा वो नै स्व मि र्थं न स्या त ॥ ष ड् ष सु
वि प त म र णं स्या त ॥ वे पु त्र म र्थो क के ॥ अ र्थो क के पंच म ने व मे वै पु त्रं अ न र्थं प स्यं त्वं स्या त ॥ शेषे उ व रि ते त ती ये को
दि शे च तु र्थं द श मे उ भ य स त मे ए क र्थे वि वि धा र्थाः ॥ च न पु त्र मा म्वा द यः स्युः ॥ क थं भू ते शेषे वि भे क चरणे ॥ वि ग ते
नै क चरणे न क्षत्रे क वरणं य स्मा त्ता त स्मि न्न क्षत्रे क चरणे कू टे नि षं क ले श्रू यं ते ॥ ए क रा शौ र ह भो द ह

दत्त
२७

क भां शे म्भ ति प्र द द ति ॥ ए क स श स्य व त्वा रो भे रा ॥ ए क रा शि भि न्न र्ण ॥ ए क र्क्षं भि न्न रा शि कं ॥ ए क रा शि न क्षत्र मि
न चरणं ॥ ए क रा शि न क्षत्र चरणं चे ति ॥ च त्वा रो भे दा स्त नै क रा शि न क्षत्र चरणं त्रि दि तं ॥ वि भे क चरण इ ति ॥ अ थ
र ह भ कू टे वि दि न्न र्क्ष रा श्ये क लं य च भि न्न आ घ्रे क भो ॥ ए त यो र्ण ख गौ ना डी न दूरं च न ॥ अ त्र कि म बि ना व लो स्य श्रु भ मि त्य र्थः ॥ न द
रं व क्ष्य मा णं भि न्न आ घ्रे क भ मि त्य त्र भे दे द्वा यं मा ग तं भ व ति ॥ ए क र्क्षं भि न्न रा शि कं अ प रं ए क रा शि न क्षत्रं भि न्न चरणं त स्मा दे क
रा शि न क्षत्र चरणं त्य क्त्वा त्रि पु भे दे षु गु णा धि कं न वि त ये त ॥ त त्र गु णा दि दो षे स त्प वि श्रु तं स्या दि त्य र्थः ॥ उ त्तं व द ह स्य ति
ना ॥ ए क रा शौ ए थ कू धि ल्ये ए थ कू रा शौ त थै क भे ॥ ग ण ना डी न दूरं च गृ ह वै रं न वि त ये त ॥ १ का ता नि र्ण ये ॥ दं प त्यो रे क
न क्षत्रे भि न्न न पा दे ५ थ भा व हं ॥ दं प त्यो रे क पा दे तु व र्णं ते म र ण ध्रु वं २ र ति ॥ अ थ ग्रा ह्य ष ढ्वा ष कं दि द्वा द शं वा ह ॥ ॥
ष ढ्वा षे स म भं व ष ष स हि तं चे जो भ नं स्या त्स मं भं दि द्वा द श के दि ती य स हि तं श्रे ष्ठं स्त्रि या यु ग्धी रि ॥ नृ लें द्रा कं ध पा श य जे क
च र णा दि त्य र्थं मे शा श्वि भे या म्ये क्षी ज्य भ मि त्र भा ग्य व सु भ स्वा ष्ठां व हि वे ध्य भेः ॥ ५ ॥ ३५ ॥ ष ढ्वा षे स ति स म भं क र्क क न्या
दि वे द्य दि ष ष स हि तं स्या त्ता शो भ नं स्या त् ॥ आ ह्यं स्या दि त्य र्थः ॥ त द्वा ॥ वृ ष स म भं त स्मा त्स का शा त्प षे न तु ना चो

सु. मा. तौ.
२८

प्राप्तं हितं यदि भवति तदा ग्राह्यं स्यादिति स्थितिः। ततः स्वादिनो म्रैत्राभावात्॥ समभं अष्टमेन समं न ग्राह्यं॥ एवमेव ग्राह्या
ग्राह्यं विलोकयेत्॥ अथ ग्राह्यं द्विदशहं वा॥ द्विदशके समभं द्वितीयसहितं यदा भवति तदा श्रेष्ठं शोभनं स्यात्॥ विपरी
तमसत्॥ अत्र सिद्धे विशेषमाह॥ स्त्रिया वृत्त्यतिरिक्तिः विषमोपि सिंहः स्त्रिकं न्यायापकं युक्तं श्रेष्ठः॥ अथ नाडी माह॥ मृतेति॥
अत्र श्लोकेन कृती यांते स्त्रिभिः पादैः तिस्रो नाडीः सविताः॥ मृतेति॥ इदं ज्येष्ठा॥ अर्कं भं हस्त॥ पाथीयते तारका॥ अ
नैक चरणं पूर्वाभाद्रपदा॥ आदित्यं पुनर्वसुः॥ अर्यमा उत्तराफाल्गुनी॥ ईश आर्द्रा अश्विभं अश्विनी॥ एभिर्नक्षत्रे नव
कैरे कनाडी भवति॥ वास्यं भरणी॥ इंदु मंग॥ इज्य भं पुष्यः॥ मित्रमकराया भाग्यं पूर्वा॥ वसुभं धनिष्ठा॥ व्याघ्रं चित्रा॥ अंबुष
वीषाढा॥ अहिर्बुध्न्यं उत्तराभाद्रपदा॥ एभिर्नक्षत्रे नवकनाडी॥ अन्ये रक्ते रितु नवभिरेकनाडी॥ एवं तिस्रो नाडी भवन्ति॥
इह विवाहविषये यदा एकनाडी नवकैदि भेदं धरयोर्भेदं नक्षत्रे च स्यात्तां तदामितिर्मरणं स्यात्॥ अथ गौतम्यादिति जेव
शे श्रुतिमादीनां च अन्यथा अलाभे गतिमाह॥ गोदा दक्षिणतः गोदागोतमी तस्या दक्षिणतः दक्षिणदेशं सर्वं वृणोते
यस्यैव क्षत्रियादौ सर्वं देशं कविदन्यकन्याया अलाभे सति पार्श्वे कनाडी हिता॥ शुभास्या नमध्यनाडी॥ उक्तं वरुणकोशे
अग्रनाडी व्यधे भर्ता मध्यनाडी व्यधे द्युः॥ पृष्ठनाडी व्यधे कन्या म्रियते नात्र संशयः॥ समासने व्यधे शीघ्रं दूरयति

रामा
२८

विधोर्नोरिपुः॥ मित्रे सूर्यं बुधो कुजस्य विदरिः सूर्ये दु जीवाहिता सत्यार्को स्फुजितो हितो विधुररिः सूर्यः सितलो
वरी २॥ २२ मित्राण्यर्कं कुजे दवो धम गुजस्यारी रवींद्र हितो मंदसौ वशनेः कुजेंदुरवयो नेष्टाः सितल हितो॥ ॥
क्रियामेषात् भानां राशी नी ईशः भेषाः एते क्रमेण स्युः॥ ममंगलो मेषस्य॥ शुभुक्रोष्टस्येयादिस्पष्टं॥ रवेः सूर्यस्य
ज्यकुजेंदवो मित्राणि ईज्योगुरुः॥ कुजो भौमः इंदुश्चंद्रः॥ एते मित्राणि सुहृदः॥ शनि सितौ शत्रूः॥ शनिः प्रसिधः॥ सितः
शक्रः॥ एतेश्च वैरिणो॥ अर्था अन्ये उदासीनः॥ विधोर्नोरिपुः॥ विधुश्चंद्रस्य रिपुर्नोति॥ सूर्यबुधो मित्रे॥ अन्ये स
वै उदासीनाः॥ कुजस्य भौमस्य विदे बुधोरिः सूर्ये दु जीवाहिताः मित्राणि॥ अन्यो समो तस्य बुधस्य अर्को स्फुजितो॥ रविश
को हितो मित्रे॥ विधुश्चंद्रोरिः वैरी॥ अन्ये समाः॥ सूर्यः गुरुः सितलो शक्रबुधो अरी वैरिणो॥ व अर्कं कुजेंदवः रविभौमचंद्राः
मित्राणि॥ अन्यः समः॥ भगुभुवः भगोर्भवतीति भगुभु सस्य भगुभुवः शक्रस्य रवींद्रसूर्ये वंदो शत्रू अरिणो॥ मंदसौ रा
शनिबुधो हितो मित्रे॥ अन्यो समो॥ शनेः कुजेंदुरवयः अरयः वैरिणः॥ सितलो मित्रे॥ अन्यः समः॥ अथ गणः॥ मित्राण्य
र्कं कुजेंदवो भगुभुवो धारी रवींद्र हितो मंदसौ वशनेः कुजेंदुरवयो नेष्टाः सितलो हितो॥ पूर्वाद्रांतक कोत्तरं नरि

चिरेण तु विधातरममानेन वर्षे दुष्टं प्रजायत इति। ब्राह्मणविषयं॥ नठरे निर्धनत्वं च गर्भे मरणमेव च॥ दुष्टे दोषो ग्यमाप्नो
तितस्मात्तां परितर्जयेत् इति क्षत्रियविषयं॥ ज्योतिः प्रकोशे। निधुनं मध्यमनादौ दंपत्योर्नैव पार्श्वयोर्नादौ इति॥ अस्य यव
स्वान्तरे वोक्ता॥ करग्रहदृष्ट्या नादौ न निधे इति युद्धकं॥ एतत्क्षेत्रियविषयं॥ गौतमीयाम्यतस्तथेति॥ अं पूर्वोक्ता नो
द्विर्द्वा दशादीनां शभं लोमाह॥ मेयेति मेयाग्रहमेयादिव्ययद्विर्द्वा दशं अर्थं नंदनं वपुं च सत्॥ शभं स्यात्॥ वश्यादि
षड्विंशत्कं शभं स्यात्॥ वश्यवयोनिखेवरं नाडिभिः॥ षड्विंशत्कं शभं स्यात् इत्यर्थः॥ अथ यदा स्त्री गणवरो स्त्रियग
णोरक्षोगणो स्यात्तदा तन्मेतन्नं सत्॥ कूटमेयो शभं स्यात्॥ अथ यदा रक्षः स्त्रीपुमान् यदा वशमुखः षड्विंशत्कं शभं
नं॥ अथ यदा रक्षः स्त्री रक्षोगणस्त्री नृपुमान् नृगणः पुरुषस्यात् तदा वश्यमुखः षड्विंशत्कं शभं योनिखेवरं कूटनाडी
येते षड्विंशत्कं युते तन्मेतन्नं शभं स्यात्॥ अथ नदूरं सापवादमाह॥ स्त्री भान्ना निकटे नदूरं मशभं खेदो दुर्मैधोः शभं
भं॥ अथ केनाम्न सुवर्णमष्टरिपुके गोयुग्ममर्थी कके रोप्य कोस्य मयैकनाडियुजिगो स्वर्णोदिदलोद्देहेत् स्त्री
नक्षत्रात् नाना इति नक्षत्रं यदि निकटे समीपे भवति तदा नदूरं स्यात्॥ कथं भूते नदूरं॥ अशभं॥ अशभ
फलदं॥ इदं नदूरं खेदो दुर्मैधोः सत्यो शभं स्यात्॥ उदुमेत्री नक्षत्रमेत्री योनिमेत्रीति यावत्॥ अथ संक

उद्दत्तमान्

२९

95
PL

२६